

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿವಿರಿಚಿತೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೆ
ಬಾಲಕಾಂಡೆ ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ-
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರಾಮಾಯಣಮ್

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿ ವಿರಚಿತ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ
ಬಾಲಕಾಂಡದ ಮೊದಲ ಸರ್ಗ-
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರಾಮಾಯಣಮ್

(ಪ್ರಥಮ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಸಿ.ಎ. ಇತ್ಯಾದಿ ಪದವಿ ತರಗತಿಯ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಠ್ಯ)

- ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಎಸ್. ಎನ್. ಪ್ರಾಣೇಶ

ಡಾ. ಶ್ರೀಹರಿ ಆರ್ಷಿ

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಬೆಂಗಳೂರು - 560001

**VALMIKI RAMAYANAM- BALAKANDA- SARGA-1-
SAMKSHIPTA RAMAYANAM**

A prescribed Text book in Sanskrit for First Semester
B.C.A. course.

*Edited and Translated by: Dr. S. N. Pranesha, Jain
College, VV puram, Bengaluru-560004.*

and **Dr. Srihari Arshi**, BNM Degree college, BSK II
Stage, Bengaluru-560070.

Published by: Prasaraṅga,
Bangalore City University, Bangalore

© ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು:
ಡಾ. ಪದ್ಮಜಾ ಎಂ. ಆರ್.

ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿರ್ವಹಣೆ :

ಬೆಲೆ :

ಪ್ರಕಾಶಕರು : ನಿರ್ದೇಶಕರು,
ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಬೆಂಗಳೂರು - 560001

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕೃತಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿ ವಿರಚಿತ ರಾಮಾಯಣ. ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯಿಂದ ಅಪಾರ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ.

ಇದರ ಪರಿಚಯವೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬಹು ಅವಶ್ಯಕವಾದದ್ದು. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಬಾಲಕಾಂಡದ, ಮೊದಲ ಸರ್ಗವನ್ನು 2021-22ನೇ ಸಾಲಿನ ಪ್ರಥಮ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಸಿ.ಎ ಪದವಿ ತರಗತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಇಡಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವುದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಕನ್ನಡ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಹಾಗೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಪಠ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಡಾ. ಎಸ್. ಎನ್. ಪ್ರಾಣೇಶ ಹಾಗೂ ಡಾ. ಶ್ರೀಹರಿ ಆರ್ಷಿ ಅವರುಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು, ಅವರು ತಮಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ . ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಹೃತೂರ್ವಕ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿರುವ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಲಿಂಗರಾಜ ಗಾಂಧಿ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು.

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ನನ್ನ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಡಾ.ಪದ್ಮಜಾ ಎಂ. ಆರ್.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ವಿಷಯ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
1. ಮುನ್ನುಡಿ	V
2. ಪೀಠಿಕೆ	VII
3. Introduction	XVI
4. ಶ್ರೀವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿವಿರಚಿತೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೆ ಬಾಲಕಾಂಡೆ ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ	1
5. ಶ್ರೀವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ-ಬಾಲಕಾಂಡ-ಪ್ರಥಮಸರ್ಗಃ	11
6. VALMIKI RAMAYANAM- BALAKANDA - SARGA-1	40

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವು ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಆದಿಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು ಸ್ವತಃ ತಾವು ಕಂಡಿದ್ದನ್ನು, ಅನುಭವಿಸಿದ್ದನ್ನು, ತಾವೇ ಒಬ್ಬ ಪಾತ್ರ ಧಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ. ‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್’ (ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಮೂಲಕ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕು) ಎಂಬ ಈ ಮಾತು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣಮಹಾಭಾರತಗಳನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೆ ಬ್ರಿಟೀಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾದ ನಂತರ ಭಾರತವು ನಾನಾ ವಿಭಿನ್ನ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥಾಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಿಟೀಷರ ನಿಲುವನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿಯೂ ಆಂಗ್ಲರ ದಾಸರಾಗಿರುವವರ ಗುಂಪು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಇಂತಹವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೆ ನಾವೇ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಆಸ್ತಿಕಚಿಂತನೆ, ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಮೊದಲಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಡೆ ಪ್ರಗತಿಪರ ನಡೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವ ಪ್ರಮಾದಿಗಳ ಸಮೂಹ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮಾರಕವೂ ಆಗಿದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಭಿನ್ನ ಚಿಂತನೆಗಳ ನಡುವೆ ನಾವು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮೊದಲಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಜಟಿಲವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿರುವ ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ./ಬಿಮ್ಯೂಸಿಕ್/ಬಿ.ಎಫ್.ಎ/ಬಿ.ಪಿಎ/ಬಿ.ಎ./ಬಿ.ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯೂ. /ಬಿ.ವಿ.ಎ ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ್ಯಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದ ಪ್ರಥಮ ಸರ್ಗದ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಮಗ್ರ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ.

VI

ಈ ಮೂಲಕ ರಾಮಾಯಣದ ಆದರ್ಶಗಳು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಅವರ ಯಶಸ್ವಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸೋಪಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಹಾಗೂ ಪುಸ್ತಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರು ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಥಮ ಸರ್ಗದ ಅನುವಾದ, ವಿವರಣೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ನಾವು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

೨೦೦೪ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಕಾಂ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸುಭಾಷ್ ಸ್ಟೋರ್ಸ್ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮೂಲಕ ರಾಮಾಯಣದ ಸುಂದರಕಾಂಡ ಭಾಗವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಜೀವನ, ಕಾಲ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಆಶಯ. ಹಿರಿಯರೂ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕೂಡ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಮುಂದಿನ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ. ಹಾಗೂ ಪೇಜ್ ಲೇಔಟ್ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಮಹತಿ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ ಸೆಂಟರ್, ಇವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಇತಿ ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳು

ಡಾ. ಎಸ್.ಎನ್.ಪ್ರಾಣೇಶ

ಡಾ. ಶ್ರೀಹರಿ ಆರ್ಷಿ

ಪೀಠಿಕೆ

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವಿರಚಿತ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸವಿರಚಿತ ಶ್ರೀಮನಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭರತಖಂಡದ ಎರಡು ದಿವ್ಯ ನೇತ್ರಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಋಷಿಪ್ರಣೀತವಾದ ಈ ಮಹಾಕೃತಿಗಳು ಆರ್ಷಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಭಾರತೀಯರ ಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಈ ಮೇರುಕೃತಿಗಳು ನಿತ್ಯಪೂಜೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪೂಜ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ನಂತರದ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನ ಈ ಎರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಷಕಾವ್ಯಗಳು 'ಇತಿಹಾಸ' ಎಂದೂ ಜನಜನಿತವಾಗಿವೆ. 'ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಾರ್ಥಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ. ಇವು ಮಹಾಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವು ಚರಿತ್ರೆಯ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಕಟ್ಟುಕತೆಯಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಗುಜರಾತಿನ ದ್ವಾರಕಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮುದ್ರ ತಳದ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು (Marine Archaeology) ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ದ್ವಾರಕಾಪಟ್ಟಣದ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಾಗರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಕೂತು ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ನಗರಗಳು, ನದಿಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಆ ಕಾವ್ಯದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರತೀಯರ ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವತ್ತು ಕೂಡ ಕಾವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಾಮಧೇಯಗಳೂ, ಆದರ್ಶಗಳೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಹೋಲಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಸ್ನೇಹಪರರಾದ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಎಂದರೆ, ಕಾದಾಡುವ ಸಹೋದರರನ್ನು ವಾಲಿ-ಸುಗ್ರೀವರು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸರಳೆಯೂ, ಸಾಧ್ವಿಯೂ ಆದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸೀತಾದೇವಿಯೆಂದು ಗೌರವದಿಂದ

VIII

ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪದಿಂದ ಮೆರೆವ ಕಾಮುಕನನ್ನು ರಾವಣನೆನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ರಾಮಾಯಣವು ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದೂ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿ ಆದಿಕವಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'जाते जगति वाल्मीकौ कविरित्यभिधाऽभवत्' ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವೇದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಸೆಲೆ, ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜನಪದದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಇದ್ದಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವೇದವಾಚ್ಯ. ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್, ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಛಂದೋಬಂಧಕ್ಕೆ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿಯು ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪಳಗಿಸಿದ ಆದಿಕವಿ.

ರಾಮಾಯಣ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ ಕ್ರೌಂಚವಧ ಪ್ರಸಂಗ ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಮಾ ನಿಷಾದ' ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಪಾದಬದ್ಧತೆ, ಅಕ್ಷರಸಮತೆ, ಲಯ ಗೇಯಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವ ಗುಣ, ಸ್ವತಃ ಅದನ್ನಾಡಿದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನೇ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತೆಂದು ಬಾಲಕಾಂಡದ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ಸರ್ಗಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದನೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

मच्छन्दादेव तेब्रह्मन् प्रवृत्तेयं सरस्वती ।

ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ನುಡಿ, ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಅಯತ್ನಿತವಾದ ಅಂತಃಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭಾ ಶಕ್ತಿ ಇವೇ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ.

वृत्तं कथय धीरस्य यथा ते नारदात् श्रुतम् ॥ १.२.३१

रहस्यं च प्रकाशं च यद् वृत्तं तस्य धीमतः । १.२.३३

तच्चाप्यविदितं सर्वं विदितं ते भविष्यति ॥ १.२.३५

‘ನಾರದರಿಂದ ಕೇಳಿದ ರಾಮ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯವಾಗಿಸು. ಈಗ ಗೋಚರಿಸದ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಬಂಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಥಾ ನಾಯಕನ ಮಹಾಚರಿತ್ರೆಯ ಆಂತರ್ಯವನ್ನೂ ಬಾಹ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು.’ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದು ಸೂಚನೆಯೋ, ಸಲಹೆಯೋ, ವರದಾನವೋ ಯಾವುದಾದರೂ ಸರಿ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಕ್ಯದ ಧ್ವನಿಯಂತೂ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶದಷ್ಟು ನಿಜ್ಜಳವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಂತಃಸ್ಫೂರ್ತಿ, ರಸಾವೇಶ, ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿಗಳು. ಅವು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತಿದ್ದುವು.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿ

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಿಗುವ ವಿವರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಲ್ಪ. ಕರ್ತೃವಿಗಿಂತ ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವ ಪರಂಪರೆ ಭಾರತದ್ದು. ಹಾಗಾಗಿ ಕವಿ ವಿಚಾರಗಳಾದ ಅವರ ಕಾಲ, ಜೀವನ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಗೌಣವಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಆದಿಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ನಿಶ್ಚಿತ ಮಾಹಿತಿ ಇಷ್ಟು, ಆತ ತಮಸಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈ ತಮಸೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಕಿರುನದಿ ಎಂಬುದು ರಾಮಾಯಣದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀತಸರೆಂಬ ನಾಮನಿರ್ದೇಶವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಚೀತಸ ಋಷಿಗಳ ಪುತ್ರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ.

ವೇದವೇದ್ಯೇ ಪರೇ ಪುಂಸಿ ಜಾತೇ ದಶರಥಾತ್ಮಜೇ |
ವೇದಃ ಪ್ರಾಚೀತಸಾದಾಸೀತ್ ಸಾಕ್ಷಾದ್ರಾಮಾಯಣಾತ್ಮನಾ ||

ಎಂಬ ಮಾತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗೀರಸ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ಪ್ರಚೀತಸ, ವಸಿಷ್ಠ, ಭೃಗು ಮತ್ತು ನಾರದ ಎಂಬ ದಶ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚೀತಸನೂ ಒಬ್ಬ.

ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪತ್ತನ್ನೇ ಸೂರೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಮೇರು ಕವಿ ಮಹರ್ಷಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ. ಪ್ರತಿಭೆಯ ಜತೆಗೆ ಲೋಕಕಾರುಣ್ಯವೂ ಸೇರಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ತಾವು ರಚಿಸಿದ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಲವಕುಶರಿಗೆ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರಿಂದ

ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ವಿವರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ದಿಜ್ಞನಾಗ ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ವಲ್ಮೀಕಿ(ಹುತ್ತ) ದಿಂದ ಬಂದವನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯೊದಗಿಸುವ ಮಾತಿದು. ಬೇಡನಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಮ್ಮೆ ನಾರದರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ (ಅಥವಾ ಋಷಿಗಳು) ಅವರು ಬೇಡನಿಗೆ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಅರಿವುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟ ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತರೂಪವಾಗಿ ರಾಮಮಂತ್ರ ಜಪಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದು, ರಾಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲೇ ತಲ್ಲಿನನಾದ ಬೇಡನ ಸುತ್ತ ಹುತ್ತ ಬೆಳೆದು, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದದ್ದು, ಬಳಿಕ ಬೇಡ ರಾಮಾಯಣದ ಕವಿಯಾದದ್ದು, ಇತ್ಯಾದಿ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನಾಂಗವೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಆದಿಕವಿಯೆಂದು ಗೌರವಿಸುವ ಯಾವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಯೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೇಲಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಂಗಾಂತರದಿಂದಲೂ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಂಪೂ ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃ ಭೋಜದೇವನ ಈ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

वाचं निशम्य भगवान् स तु नारदस्य प्राचेतसः प्रवचसां प्रथमः

कवीनाम् ।। १-५

ಇಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯನ್ನು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರೆಂದೂ ಪ್ರಚೇತಸರ ಪುತ್ರರೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯಾರೋ ಕಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ : ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ ಎಂಬ ಚತುರ್ಯುಗಗಳ ಭಾರತೀಯ ಕಾಲಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಮಾಯಣ ತ್ರೇತಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವಾದ ದ್ವಾಪರಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದು.

ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಲಿಯುಗವಷ್ಟೇ. ರಾಮಾವತಾರದ ನಂತರದ ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಉಳಿಕೆ, ದ್ವಾಪರ ಮತ್ತು ಈವರೆಗೆ ಸಂದಿರುವ ಕಲಿಕಾಲವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದರೆ, ರಾಮಾಯಣ 8,99,100 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಯಾವುದೇ ಗಣನೆಯನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಕಾಲಮಾನದಿಂದಲೇ ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಬಳಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಗಣಿತಜ್ಞ ಆರ್ಯಭಟ ತನ್ನ ಆರ್ಯಭಟೀಯಂ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾಲದ ಆರಂಭವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 3101 ವರ್ಷಗಳೆಂದು. ಅಂದರೆ ಈಗ 5104 ವರ್ಷಗಳು ಸಂದಿವೆ. ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದ ವನಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಋಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ರಾಮಕಥೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣ 5104 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನದೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆದರೇನು ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್ ವೆಬರ್, ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರು ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ತಯಾರಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಮೂರನೇ ಶತಮಾನ ರಾಮಾಯಣದ ರಚನಾಕಾಲವಿರಬಹುದಂತೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ.1300-1200ರ ಕಾಲವನ್ನೂ ನಿಗದಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಈ ಪಂಡಿತರು. ನಮ್ಮ ಪುರಾತನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತೆಕಂತೆಗಳನ್ನು ನಂಬಲು ಏನೂ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ರಾಮಾಯಣಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಅಚ್ಚರಿಯ ಸುದ್ದಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದು, ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಾರ್ತೆಯೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಮೇರಿಕದ ನಾಸಾ (NASA) ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮೀಕ್ಷಕಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಸೇತುವೆಯೊಂದು ಕಂಡಿದ್ದು ಅದೂ

ರಾಮಾಯಣದ್ವಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಪಿವೀರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತು ಬಂಧ ಮಾಡಿ, ತನ್ನೂಲಕ ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಲಂಕೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸಾಹಸದ ಸಮಗ್ರ ವಿವರಗಳು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಯುದ್ಧಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆಯಷ್ಟೆ. ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ, ರಾಮಾಯಣದ ಕಾಲವನ್ನು ಈಗಲೇ ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನವನವೀನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಪುಷ್ಪಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ಅನನ್ಯತೆ : ರಾಮಾಯಣವು ಶತಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತು ನಿತ್ಯನೂತನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅನನ್ಯವಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೇ ಕಾರಣ. ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ರೂಪಸ್ವರೂಪಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮಾನವರು, ದಾನವರು, ದೇವತೆಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಶುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಮಹಾಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಗಡಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರದೂ ಒಂದು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿದೆ, ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಸ್ವಾರಸ್ಯ ಅಡಗಿದೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವುದು ಜೀವವೈವಿಧ್ಯದ ನಡುವಿನ ಸಾಮಂಜಸ್ಯ, ಸಾಮರಸ್ಯ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವು ಕುಂಟೋ, ಕುರುಡೋ, ಅಸಂಗತವೋ, ಅಸಂಬದ್ಧವೋ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗೂ ತಾನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬ ಅಹಂಭಾವ ಸಲ್ಲದು. ಎಂಥೆಂಥ ವಿದ್ಯೆ, ವೈಭವ ಪರಾಕ್ರಮ ಸಾಹಸಗಳೆಲ್ಲ ದರ್ಪ, ಅಹಂಕಾರ, ದೌಷ್ಟ್ಯಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ರಾವಣಾಸುರನ ಪಾತ್ರದ ಮೂಲಕ ಜೀವಂತಸಂದೇಶವಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ ಮಹಾಕವಿ.

ಹಾಗೆಯೇ ಸಮತ್ವ, ಸ್ನೇಹ, ವಿನಯ, ಸರಳತೆ, ಸ್ವಾರ್ಥರಾಹಿತ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ, ನಿಸರ್ಗ ಜೀವನವನ್ನೇ ರಕ್ಷಿಸುವ ತಾರಕಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನ ಜೀವನ, ಸಾಧನೆಗಳು ಎತ್ತಿತೋರುತ್ತವೆ. ಬೇಡರ ಹೆಂಗಸು ಶಬರಿ, ಬೆಸ್ತರ ರಾಜ ಗುಹ, ಜಟಾಯು, ಸಂಪಾತಿ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹನುಮಂತ, ಸುಗ್ರೀವ ಮೊದಲಾದ

ವಾನರವೀರರು, ಜಾಂಬವಂತ, ವಿಭೀಷಣನಂಥ ರಾಕ್ಷಸಕುಲಸಂಜಾತರು - ಇವರೆಲ್ಲರ ಬಾಳಿಗೆ ಒದಗಿದ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಸ್ನೇಹಸ್ಪರ್ಶ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆ ನೀಡಿತು ಎಂಬುದೇ ರಾಮಾಯಣಕಥೆಯ ಸಾರಭಾಗ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತಾನು ಅತಿಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಇರುವುದಾದರೆ ಅದೂ ಪೊಳ್ಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಪವನಾತ್ಮಜನ ಪಾತ್ರದ ಮೂಲಕ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. 'ಬುದ್ಧಿಮತಾಂ ವರಿಷ್ಠ'ನೆಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಸಲ್ಲುವುದು ಕಪಿವೀರನಾದ ಮಾರುತಿಗೆ. ಬಾಹ್ಯಸೌಂದರ್ಯ ಎಷ್ಟೇ ಆಕರ್ಷಕವಾದರೂ ಆದರಣೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ್ದು ಆಂತರಿಕ ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯ ರಾಮಾಯಣ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿರುವ ಮಹಾಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿಸುವ ಒಂದು ಅಂಶವಿದ್ದರೆ ಅದು 'ಧರ್ಮ'. ಧರ್ಮದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮಗ್ಗಲುಳ್ಳ ಸಂಕೀರ್ಣತತ್ತ್ವ ಧರ್ಮ. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಲ್ಲದ, ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿರುವ ಮಾನವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೇರವಾಗಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡು ನಿಸರ್ಗದ ಸಹಜತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಮಾನವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೆರೆಯಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ, ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಮಾರೀಚವಧೆ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪರ್ಣಕುಟೆಯೆಡೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಸೀತೆ ಕಾಣೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾದಾಟ, ಬಡಿದಾಟದ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಣುತ್ತಲಿವೆ. ಸೀತೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ಸಂದೇಹ ರಾಮನಿಗೆ. ದುಃಖ ಒತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತನಗೆ ಏನೋ ಸಂಕೇತ ನೀಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ ಗಮನಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿವೆಯಂತೆ.

एते महामृगा वीर मामीक्षन्ते पुनःपुनः ।

वक्तुकामा इह हि मे इज्जितान्युपलक्षये ॥

क्व सीतेति निरीक्षन् वै बाष्पसंरुद्धया गिरा ।

एवमुक्ता नरेन्द्रेण ते मृगा सहस्रोत्थिताः ॥

दक्षिणाभिमुखा सर्वे दर्शयन्तो नभःस्थलम् ।

ಮೈಥಿಲಿ ಹಿಡಿಯಾಣಾ ಸಾ ದಿಶಂ ಯಾಮಭ್ಯಪದ್ಯತ ॥ ಅರಣ್ಯ 64.15.19

ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತೋರಿದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನೆಡೆ ಮುಂದುವರಿದಾಗಲೇ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಜಟಾಯು ಕಂಡಿದ್ದು. ರಾವಣನೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿ ಕುಸಿದು ಮೃತ್ಯುಮುಖನಾದ ಆ ವೀರಪಕ್ಷಿ ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣ ಕೊಂಡೊಯ್ದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನೂ, ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಡಿಗಲ್ಲು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳು ಭರತಖಂಡದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಸೌಧಕ್ಕೆ ಇರುವ ಮೂರು ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳೆಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಬೃಹತ್ ಕಥೆ. ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು “ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕವಿಮುಖ್ಯಾನಾಮ್ ಉಪಜೀವೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ರಾಮಾಯಣವೂ “ಪರಂ ಕವೀನಾಮಾಧಾರಮ್” (ಬಾಲ, 4.20) ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳ ನಾನಾರೂಪಗಳು, ಸಂಗ್ರಹಗಳು, ಅದನ್ನಾಧರಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳು, ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯ ಸಣ್ಣಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ರೂಪಕಗಳು, ಗೀತಕಾವ್ಯಗಳು, ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ರಾಮಾಯಣ ಕೇವಲ ಭರತಖಂಡದ ಮಹಾಕಾವ್ಯವಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ; ಅದರ ಯಶಸ್ಸು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಉಪಖಂಡದ ಬಳಿಯ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ರಾಷ್ಟ್ರಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷಿಯಾ, ಸಿಲೋನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣಾಧಾರಿತ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕಗಳು ಆ ದೇಶಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳ, ಉಜ್ವಲವರ್ಣದ ವೇಷ, ಭಾಷೆ, ಆಯಾ ದೇಶದ ಭವ್ಯ ಕಲಾಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ

ರಾಮಾಯಣದ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಒತ್ತು ಗಾಢವಾಗಿದೆ. ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ನಾಟಕಪ್ರಕಾರಗಳು, ರಂಗಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಜಾನಪದ, ಮಾರ್ಗ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳ ಮೇಲೂ ಅಗಾಧವಾದ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಈ ನೈಜಾಂಶವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರೂ ಕೂಡ ಗಮನಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

In India, the Rāmāyaṇa and Mahābhārata, Rāma and Sītā, Hanuman and Rāvana, Viṣṇu and the Garuda, Kṛṣṇa and Rādhā, the Kauravas and the Pāṇḍavas, are everywhere, in sculptured stone about the temples, and on the carved woodwork of houses ; on the graven brass and copper of domestic utensils ; or painted in fresco on walls, Rāma, like Viṣṇu, dressed in yellow, the color of joy, Lakṣmaṇa in purple, Bharata in green, and Satrugṇa in red.... They are the charm which has stayed the course of time in India. (quoted in 'A History of Indian Literature,' p.251, Herbert H. Gowen, D.D. from Sir George Bird-wood's Industrial Arts of India)

ಬಾಲಕಾಂಡ:

ಬಾಲಕಾಂಡವು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭರತ, ಶತ್ರುಘ್ನರ ಜನನವನ್ನು, ಬಾಲ್ಯವನ್ನು, ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಸುಖಸಂಸಾರದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಂಥ ರಾಜರ್ಷಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮ ಅಮೋಘವಾದ ಅಸ್ತ್ರ ಶಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ, ತಪೋವನಗಳ, ನದಿಗಳ, ಪರ್ವತಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ವಿಶ್ವದೃಷ್ಟಿ ಅರಳುತ್ತದೆ. ಲೋಕಾನುಭವ ಊರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳಿತು ಕೆಡುಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜೀವಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ, ಜನಕಪುತ್ರಿಯ ಕೈಹಿಡಿದು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುವ ಮಧುರ ಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವದೊಂದಿಗೆ ಬಾಲಕಾಂಡ ಕೊನೆಗಾಣುತ್ತದೆ.

Introduction

The Ramayana is one of the most revered literary works in Indian culture and heritage, as it is a source of inspiration, strength, and belief to millions of people in India and abroad. This great epic along with the Mahābhārata has enriched the culture of India, moulded her national character, shaped her value system, and supported her rich literary tradition. Therefore the two magnificent masterpieces naturally occupy a place of pre-eminence in the fields of both literature and culture. They are held in high respect as National epics in India.

The national epics are creations of the revered sages Valmiki and Vedavyasa. This distinction has conferred on them the title Ārṣa kāvyas, meaning rshipranita.

The hoary tradition in India has always regarded the Rāmāyaṇa as the adikāvya and Vālmiki as the adikavi, which means that he is the first and the foremost poet. Bhojadeva, author of the graceful work Champūrāmāyaṇa makes it clear when he pays his tributes to the great sage thus :

मधुमयभणितीनां मार्गदर्शी महर्षिः

Valmiki is not only considered as the father of Indian poetic tradition but is looked up to as a model, a pathfinder by the poets who followed him.

In the Vedic literature is found the origin and growth of Indian literary, philosophical, spiritual traditions. It must be accepted that the Vedic phase documents the inspiring genius

XVII

of the Vedic people in its naturally beautiful and powerful expressions. The language was already enriched by the Vedic seers and a kind of poetic fabric was also available in the Vedas. The Vedic literature in the Sanskrit language perhaps sets itself on equal footing with the Janapada or folk literature of other languages. It is folk literature that provides the rich and resourceful backdrop for the development of classical literature.

Sage Valmiki- made use of the Vedic meters anuṣṭubh, triṣṭubh, etc., along with the ballads in vogue to fashion a perfect kāvya, of his own. Valmiki's polished diction, poetic fervor, and mellifluous music of the flow of language made an instant appeal to the critics. He is fondly referred to as the cuckoo that sings the sweet song of Rama perched on the branch of poetry.

कूजन्तं रामरामेति मधुरं मधुराक्षरम् । आरुह्य कविताशाखां वन्दे
वाल्मीकिकोकिलम् ॥

Rāmāyaṇa is the Adikāvya, first and foremost epic. The story of Rāma is very old. It is told in the Vana Parva of the Mahabharata, to boost the drooping spirits of Yudhistira.

Rāmāyaṇa tells the story of the valiant prince of the solar dynasty, Sri Rama, son of Dasaratha, thus his virtuous wife Sita's sufferings, selfless service of Lakshmana, nobility of Bharata, undaunted courage and devotion to duty of Hanuman, power, and prosperity of Rāvana, the pratinayaka. The creator God Brahma himself pronounced immortality on the poetic creation of Valmiki.

XVIII

यावत् स्थास्यन्ति गिरयः सरितश्च महीतले । तावत् रामायणकथा लोकेषु
प्रचरिष्यति ॥

The immortal character of the great poem should be credited to the ennobling and uplifting qualities, to which the human aspiration is bound forever.

The spirit of sacrifice man is capable of, his ability to uphold moral and ethical standards even at times of deep crises, his capacity to maintain strong filial bonds, his struggle to retain the integrity of character both at the individual and public levels, in short, the victory of virtue over the powerful evil, showcased as the great and grand story of the

Ramayana has sent a ray of hope to mankind. It is rejuvenating the faith in the ultimate goodness of man today, as it did in the Pandava hero, Yudhistira then. The eternal values embedded in the epic in a graceful poetic garb makes it the most enjoyable poem, over which the fleeting time has but little effect. Ramayana's popularity has remained unfaded through the long lanes of centuries that have rolled since its composition.

वाल्मीकिगिरिसम्भूता रामसागरगामिनी । पुनातु भुवनं पुण्या
रामायणमहानदी ॥

It is not at all surprising that the Rāmāyaṇa has left an indelible mark on the multifaceted cultural expression of the subcontinent. Music, dance, art and architecture, social practices, and literary output innumerable art forms both folk and classical are imbued with the spirit of the Rāmāyaṇa.

XIX

Sage Valmiki :

Valmiki is the son of sage प्रचेतस् . He is referred to as प्राचेतस्. He lived in an ascetic grove on the banks of the river तमसा. He was a compassionate man of profound insight. ympathy

All the poets who succeeded Vālmīki speak highly of him as the first poet who paved the way for kavya tradition in the classical age.

Bhojadeva, the celebrated author of the Champū Ramayana, says:

प्राचेतसः प्रवचसां प्रथमः कवीनाम्

Great poets and dramatists like Kālidāsa, Bhavabhūti, Dingnaga give intimate pictures of sage Valmiki's personality. He is supposed to have given shelter to queen Sita, after she was abandoned in the forest, due to the scandal that spread in Ayodhya. He is also credited with the important task of initiating and training her twin sons Lava and Kuṣa into the tradition of singing his enchanting poem Rāmāyaṇa. Kalidasa speaks in high adoration of the magnanimous heart and kārunya of Valmiki. thus

तामभ्यगच्छत् रुदितानुसारी श्लोकत्वमापद्यत यस्य शोकः ।।

(Raghuvamsa - 14th Canto)

The main sentiment of the epic Rāmāyaṇa according to the well-known critic Anandavardhana is Karuna.

Many stories are in vogue about sage Vālmīki's early life. According to one version, he was an ordinary hunter who in-

dulged in sinful acts of fleecing the travelers of their valuables and killing them. A sage who was a victim of this hunter once converted him into a pious man and made him do

tapas. Later the hunter became a poet due to the hang, metamorphosis that took place in his outlook and personality.

However, it appears that the eminent poets who followed Valmiki do not subscribe to these accounts. None of them have made even a passing remark about them. Maybe these accounts originated later and therefore lack in authenticity and in veracity.

Age of the Rāmāyaṇa:

As per the Indian tradition, Rāmāyaṇa belongs to the treta-yuga. Treta is the second time scale in the four-fold time concept viz., Krta, treta, dvāpara, and Kali. Now we are in the Kali age which is in progress. If we take into account the remaining portion of the treta after Rāmāvatāra, the time span of dvāpara and the number of years that have rolled in the Kaliyuga, the age of the Rāmāyaṇa would be about 8, 99, 100 years.

But the western scholars who have toiled a great deal to fix the historical dates of the Indian literary works and their Indian counterparts do not concede such antiquity to the Rāmāyaṇa.

Aryabhata, an ancient Indian mathematician in his mathematical work Aryabhatiyam has mentioned the beginning of the Kali age, which is about 3000 B.C. Based on the evidence of Aryabhata it is about 5100 years since Kali began.

XXI

In the Vanaparvan of the Mahabharata, sage Markandeya relates the story of Rama and Sita to Yudhistira. This supports the tradition that Rāmavatāra took place before Kṛṣṇavatāra. Even a rough estimate based on genuine indigenous evidence, the Rāmāyaṇa needs to be placed before 5000 years. However, even the Vedas, considered as revelations are placed about 1300 B.C. by the scholars of the previous century.

But it should also be admitted that the final word about the dates of many other ancient works is yet to be pronounced. Discoveries made using modern technological help are shedding new light in this direction. Recent archaeological findings beneath the sea in Camby and the satellite photographs taken by NASA are pointing towards the presence of a very ancient stone bridge built underneath the sea. It is also conjectured that it might be the same 'setu' built by Rama with the help of the Vanara heroes to cross the ocean and reach the city of Lanka on the other shore of the sea.

The probable date suggested for this bridge is about 17 lakh years. In light of these findings, it is clear that judgments cannot be pronounced on the correct date of the Rāmāyaṇa right now.

Meaning and message of the Rāmāyaṇa.

It may also be noted that the Rāmāyaṇa, tells the story of the integral life of the universe. It binds into one fold several planes of existence that look so different in nature. There are gods, demons, men, vanaras, birds, rākshasas, and many others. But life in the universe is a cooperative effort. Peaceful

XXII

co-existence amongst several life forms is possible if all the involved elements are responsible, controlled, dutiful, and respect the dignity and right to life of the others. One attacking the other does impair the delicate balance that is maintained by Nature.

The story of the Rāmāyaṇa, with Śrī Rāma as the central character, sends this message in clear terms. Rāma's vision, depth of understanding, self-control, a deep sense of duty coupled with immense physical might capable enough to punish the guilty, acts as a cohesive force amongst different levels of existence. All forms of life are equally dignified suggests the Rāmāyaṇa. A man endowed with intelligence has a higher duty of maintaining harmony in nature. Species other than human beings are also capable of a virtuous, and ethical life. Birds and beasts are also moved by an innate good sense. They can also see the difference between what is good and what is evil. Don't we have the inspiring example of Jatāyu, the great vulture fighting the invincible Rāvaṇa at the time of Sita's abduction? Unmindful of his old age and limited capacity he jumps to resist Rāvana and lays his life at the altar of a noble cause. Śrī Rāma also reciprocates this selfless act of the bird by according paternal respect to him. The death of the bird was mourned and funeral rites as per the Vedic injunctions were performed by Rāma as in the case of his own father.

S. R. Leela

श्रीवाल्मीकिमहर्षिविरचिते श्रीमदूरामायणे बालकाण्डे प्रथमः सर्गः

तपःस्वाध्यायनिरतं तपस्वी वाग्विदां वरम् ।

नारदं परिप्रच्छ वाल्मीकिमुनिपुङ्गवम् ॥ 1-1-1 ॥

को न्वस्मिन् साम्प्रतं लोके गुणवान् कश्च वीर्यवान् ।

धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च सत्यवाक्यो दृढव्रतः ॥ 1-1-2 ॥

चारित्र्येण च को युक्तः सर्वभूतेषु को हितः ।

विद्वान् कः कः समर्थश्च कश्चैकप्रियदर्शनः ॥ 1-1-3 ॥

आत्मवान् को जितक्रोधो द्युतिमान् कोऽनसूयकः ।

कस्य बिभ्यति देवाश्च जातरोषस्य संयुगे ॥ 1-1-4 ॥

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे ।

महर्षे त्वं समर्थोऽसि ज्ञातुमेवंविधं नरम् ॥ 1-1-5 ॥

श्रुत्वा चैतत्त्रिलोकज्ञो वाल्मीकेर्नारदो वचः ।

श्रूयतामिति चामन्त्र्य प्रहृष्टो वाक्यमब्रवीत् ॥ 1-1-6 ॥

बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।

मुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्वा तैर्युक्तः श्रूयतां नरः ॥ 1-1-7 ॥

इक्ष्वाकुवंशप्रभवो रामो नाम जनैः श्रुतः ।

नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान् धृतिमान् वशी ॥ 1-1-8 ॥

बुद्धिमान् नीतिमान् वाग्मी श्रीमाञ्छत्रनिवर्हणः ।

विपुलांसो महाबाहुः कम्बुग्रीवो महाहनुः ॥ 1-1-9 ॥

महोरस्को महेष्वासो गूढजत्रुररिन्दमः ।

आजानुबाहुः सुशिराः सुललाटः सुविक्रमः ॥ 1-1-10 ॥

समः समविभक्ताङ्गः स्निग्धवर्णः प्रतापवान् ।

पीनवक्षा विशालाक्षो लक्ष्मीवाञ्छुभलक्षणः ॥ 1-1-11 ॥

धर्मज्ञः सत्यसन्धश्च प्रजानां च हिते रतः ।

यशस्वी ज्ञानसम्पन्नः शुचिर्वश्यः समाधिमान् ॥ 1-1-12 ॥

प्रजापतिसमः श्रीमान् धाता रिपुनिषूदनः ।

रक्षिता जीवलोकस्य धर्मस्य परिरक्षिता ॥ 1-1-13 ॥

रक्षिता स्वस्य धर्मस्य स्वजनस्य च रक्षिता ।

वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे च निष्ठितः ॥ 1-1-14 ॥

सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो स्मृतिमान् प्रतिभानवान् ।

सर्वलोकप्रियः साधुरदीनात्मा विचक्षणः ॥ 1-1-15 ॥

सर्वदाभिगतः सद्भिः समुद्र इव सिन्धुभिः ।

आर्यः सर्वसमश्चैव सदैव प्रियदर्शनः ॥ 1-1-16 ॥

स च सर्वगुणोपेतः कौसल्यानन्दवर्धनः ।

समुद्र इव गाम्भीर्ये धैर्येण हिमवानिव ॥ 1-1-17 ॥

विष्णुना सदृशो वीर्ये सोमवत्प्रियदर्शनः ।

कालाग्निसदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीसमः ।

धनदेन समस्त्यागे सत्ये धर्म इवापरः ॥ 1-1-18 ॥

तमेवंगुणसम्पन्नं रामं सत्यपराक्रमम् ।

ज्येष्ठं ज्येष्ठगुणैर्युक्तं प्रियं दशरथस्सुतम् ॥ 1-1-19 ॥

प्रकृतीनां हितैर्युक्तं प्रकृतिप्रियकाम्यया ।

यौवराज्येन संयोक्तुम् ऐच्छत्प्रीत्या महीपतिः ॥ 1-1-20 ॥

तस्याभिषेकसम्भारान् दृष्ट्वा भार्याथ कैकयी ।

पूर्वं दत्तवरा देवी वरमेनमयाचत ।

विवासनञ्च रामस्य भरतस्याभिषेचनम् ॥ 1-1-21 ॥

स सत्यवचनाद्राजा धर्मपाशेन संयतः ।

विवासयामास सुतं रामं दशरथः प्रियम् ॥ 1-1-22 ॥

स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन् ।

पितुर्वचननिर्देशात् कैकेय्याः प्रियकारणात् ॥ 1-1-23 ॥

तं व्रजन्तं प्रियो भ्राता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह ।

स्नेहाद् विनयसम्पन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः ।

भ्रातरं दयितो भ्रातुः सौभ्रात्रमनुदर्शयन् ॥ 1-1-24 ॥

रामस्य दयिता भार्या नित्यं प्राणसमा हिता ।

जनकस्य कुले जाता देवमायेव निर्मिता ॥ 1-1-25 ॥

सर्वलक्षणसम्पन्ना नारीणामुत्तमा बधूः ।

सीताप्यनुगता रामं शशिनं रोहिणी यथा ॥ 1-1-26 ॥

पौरैरनुगतो दूरं पित्रा दशरथेन च ।

शृङ्गिबेरपुरे सूतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् ॥ 1-1-27 ॥

गुहमासाद्य धर्मात्मा निषादाधिपतिं प्रियम् ।

गुहेन सहितो रामो लक्ष्मणेन च सीतया ॥ 1-1-28 ॥

ते वनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहूदकाः ।

चित्रकूटमनुप्राप्य भरद्वाजस्य शासनात् ॥ 1-1-29 ॥

रम्यमावसथं कृत्वा रममाणा वने त्रयः ।

देवगन्धर्वसंकाशाः तत्र ते न्यवसन् सुखम् ॥ 1-1-30 ॥

चित्रकूटङ्गते रामे पुत्रशोकातुरस्तथा ।

राजा दशरथस्स्वर्गं जगाम विलपन् सुतम् ॥ 1-1-31 ॥

गते तु तस्मिन् भरतो वसिष्ठप्रमुखैर्द्विजैः ।

नियुज्यमानो राज्याय नैच्छत् राज्यं महाबलः ॥ 1-1-32 ॥

स जगाम वनं वीरो रामपादप्रसादकः ॥ 1-1-33 ॥

गत्वा तु स महात्मानं रामं सत्यपराक्रमम् ।

अयाचद्भ्रातरं रामम् आर्यभावपुरस्कृतः ।

त्वमेव राजा धर्मज्ञ इति रामं वचोऽब्रवीत् ॥ 1-1-34 ॥

रामोऽपि परमोदारः सुमुखस्सुमहायशाः ।

न चैच्छत् पितुरादेशात् राज्यं रामो महाबलः ॥ 1-1-35 ॥

पादुके चास्य राज्याय न्यासं दत्त्वा पुनः पुनः ।

निवर्तयामास ततो भरतं भरताग्रजः ॥ 1-1-36 ॥

स काममनवाप्यैव रामपादावुपस्पृशन् ।

नन्दिग्रामेऽकरोद् राज्यं रामागमनकाङ्क्षया ॥ 1-1-37 ॥

गते तु भरते श्रीमान् सत्यसन्धो जितेन्द्रियः ।

रामस्तु पुनरालक्ष्य नागरस्य जनस्य च ।

तत्रागमनमेकाग्रो दण्डकान् प्रविवेश ह ॥ 1-1-38 ॥

प्रविश्य तु महारण्यं रामो राजीवलोचनः ।

विराधं राक्षसं हत्वा शरभङ्गं ददर्श ह ।

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यभ्रातरं तथा ॥ 1-1-39 ॥

अगस्त्यवचनाच्चैव जग्राहैन्द्रं शरासनम् ।

खड्गश्च परमप्रीतस्तूणी चाक्षयसायकौ ॥ 1-1-40 ॥

वसतस्तस्य रामस्य वने वनचरैः सह ।

ऋषयोऽभ्यागमन् सर्वे वधायासुर-रक्षसाम् ॥ 1-1-41 ॥

स तेषां प्रतिशुश्राव राक्षसानां तदा वने ।

प्रतिज्ञातश्च रामेण वधः संयति रक्षसाम् ।

ऋषीणामग्निकल्पानां दण्डकारण्यवासीनाम् ॥ 1-1-42 ॥

तेन तत्रैव वसता जनस्थाननिवासिनी ।

विरूपिता शूर्पणखा राक्षसी कामरूपिणी ॥ 1-1-43 ॥

ततः शूर्पणखावाक्यादुद्युक्तान् सर्वराक्षसान् ।

खरं त्रिशिरसं चैव दूषणं चैव राक्षसम् ।

निजघान रणे रामस्तेषां चैव पदानुगान् ॥ 1-1-44 ॥

वने तस्मिन् निवसता जनस्थाननिवासिनाम् ।

रक्षसां निहतान्यासन् सहस्राणि चतुर्दश ॥ 1-1-45 ॥

ततो ज्ञातिवधं श्रुत्वा रावणः क्रोधमूर्छितः ।

सहायं वरयामास मारीचं नाम राक्षसम् ॥ 1-1-46 ॥

वार्यमाणः सुबहुशो मारीचेन स रावणः ।

न विरोधो बलवता क्षमो रावण तेन ते ॥ 1-1-47 ॥

अनादृत्य तु तद्वाक्यं रावणः कालचोदितः ।

जगाम सहमारीचस्तस्याश्रमपदं तदा ॥ 1-1-48 ॥

तेन मायाविना दूरमपवाह्य नृपात्मजौ ।

जहार भार्या रामस्य गृध्रं हत्वा जटायुषम् ॥ 1-1-49 ॥

गृध्रश्च निहतं दृष्ट्वा हतां श्रुत्वा च मैथिलीम् ।

राघवः शोकसंतप्तो विललापाकुलेन्द्रियः ॥ 1-1-50 ॥

ततस्तेनैव शोकेन गृध्रं दग्ध्वा जटायुषम् ।

मार्गमाणो वने सीतां राक्षसं सन्ददर्श ह ।

कबन्धं नाम रूपेण विकृतं घोरदर्शनम् ॥ 1-1-51 ॥

तन्निहत्य महाबाहुर्ददाह स्वर्गतश्च सः ।

स चास्य कथयामास शबरीं धर्मचारिणीम् ।

श्रमणां धर्मनिपुणामभिगच्छेति राघव ॥ 1-1-52 ॥

सोऽभ्यगच्छन्महातेजाः शबरीं शत्रुसूदनः ।

शबर्या पूजितः सम्यग् रामो दशरथात्मजः ॥ 1-1-53 ॥

पम्पातीरे हनुमता सङ्गतो वानरेण ह ।

हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः ॥ 1-1-54 ॥

सुग्रीवाय च तत्सर्वं शंसद्रामो महाबलः ।

आदितस्तद् यथावृत्तं सीतायाश्च विशेषतः ॥ 1-1-55 ॥

सुग्रीवश्चापि तत्सर्वं श्रुत्वा रामस्य वानरः ।
 चकार सख्यं रामेण प्रीतश्चैवाग्निसाक्षिकम् ॥ 1-1-56 ॥
 ततो वानरराजेन वैरानुकथनं प्रति ।
 रामायावेदितं सर्वं प्रणयात् दुःखितेन च ॥ 1-1-57 ॥
 प्रतिज्ञातश्च रामेण तदा वालिवधं प्रति ।
 वालिनश्च बलं तत्र कथयामास वानरः ॥ 1-1-58 ॥
 सुग्रीवः शङ्कितश्चासीन्नित्यं वीर्येण राघवे ।
 राघवप्रत्ययार्थं तु दुन्दुभेः कायमुत्तमम् ।
 दर्शयामास सुग्रीवः महापर्वतसन्निभम् ॥ 1-1-59 ॥
 उत्स्मयित्वा महाबाहुः प्रेक्ष्य चास्थि महाबलः ।
 पादाङ्गुष्ठेन चिक्षेप संपूर्णं दशयोजनम् ॥ 1-1-60 ॥
 विभेद च पुनस्सालान् सप्तैकेन महेषुणा ।
 गिरिं रसातलश्चैव जनयन् प्रत्ययं तथा ॥ 1-1-61 ॥
 ततः प्रीतमनास्तेन विश्वस्तस्स महाकपिः ।
 किष्किन्धां रामसहितो जगाम च गुहां तदा ॥ 1-1-62 ॥
 ततोऽगर्जद्धरिवरः सुग्रीवो हेमपिङ्गलः ।
 तेन नादेन महता निर्जगाम हरीश्वरः ॥ 1-1-63 ॥
 अनुमान्य तदा तारां सुग्रीवेण समागतः ।
 निजघान च तत्रैनं शरेणैकेन राघवः ॥ 1-1-64 ॥
 ततः सुग्रीववचनात् हत्वा वालिनमाहवे ।
 सुग्रीवमेव तद्राज्ये राघवः प्रत्यपादयत् ॥ 1-1-65 ॥

स च सर्वान् समानीय वानरान् वानरर्षभः ।

दिशः प्रस्थापयामास दिदृक्षुर्जनकात्मजाम् ॥ 1-1-66 ॥

ततो गृध्रस्य वचनात् संपातेर्हनुमान् बली ।

शतयोजनविस्तीर्णं पुष्टुवे लवणार्णवम् ॥ 1-1-67 ॥

तत्र लङ्कां समासाद्य पुरीं रावणपालिताम् ।

ददर्श सीतां ध्यायन्तीम् अशोकवनिकां गताम् ॥ 1-1-68 ॥

निवेदयित्वाभिज्ञानं प्रवृत्तिं विनिवेद्य च ।

समाश्वास्य च वैदेहीं मर्दयामास तोरणम् ॥ 1-1-69 ॥

पञ्च सेनाग्रगान् हत्वा सप्त मन्त्रिसुतानपि ।

शूरमक्षं च निष्पिष्य ग्रहणं समुपागमत् ॥ 1-1-70 ॥

अस्त्रेणोन्मुक्तमात्मानं ज्ञात्वा पैतामहाद् वरात् ।

मर्षयन् राक्षसान् वीरो यन्त्रिणस्तान् यदृच्छया ॥ 1-1-71 ॥

ततो दग्ध्वा पुरीं लङ्काम् ऋते सीताञ्च मैथिलीम् ।

रामाय प्रियमाख्यातुं पुनरायान्महाकपिः ॥ 1-1-72 ॥

सोऽभिगम्य महात्मानं कृत्वा रामं प्रदक्षिणम् ।

न्यवेदयदमेयात्मा दृष्ट्वा सीतेति तत्त्वतः ॥ 1-1-73 ॥

ततः सुग्रीवसहितो गत्वा तीरं महोदधेः ।

समुद्रं क्षोभयामास शरैरादित्यसन्निभैः ॥ 1-1-74 ॥

दर्शयामास चात्मानं समुद्रः सरितां पतिः ।

समुद्रवचनाच्चैव नलं सेतुमकारयत् ॥ 1-1-75 ॥

तेन गत्वा पुरीं लङ्कां हत्वा रावणमाहवे ।

रामः सीतामनुप्राप्य परां ब्रीडामुपागमत् ॥ 1-1-76 ॥

तामुवाच ततो रामः परुषं जनसंसदि ।

अमृष्यमाणा सा सीता विवेश ज्वलनं सती ॥ 1-1-77 ॥

ततोऽग्निवचनात् सीतां ज्ञात्वा विगतकल्मषाम् ।

कर्मणा तेन महता त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ 1-1-78 ॥

सदेवर्षिगणं तुष्टं राघवस्य महात्मनः ।

बभौ रामः सम्प्रहृष्टः पूजितः सर्वदेवतैः ॥ 1-1-79 ॥

अभ्यषिच्य च लङ्कायां राक्षसेन्द्रं विभीषणम् ।

कृतकृत्यस्तदा रामो विज्वरः प्रमुमोद ह ॥ 1-1-80 ॥

देवताभ्यो वरं प्राप्य समुत्थाप्य च वानरान् ।

अयोध्यां प्रस्थितो रामः पुष्पकेण सुहृद्वृतः ॥ 1-1-81 ॥

भरद्वाजाश्रमं गत्वा रामः सत्यपराक्रमः ।

भरतस्यान्तिके रामो हनूमन्तं व्यसर्जयत् ॥ 1-1-82 ॥

पुनराख्यायिकां जल्पन् सुग्रीवसहितस्तदा ।

पुष्पकं तत् समारुह्य नन्दिग्रामं ययौ तदा ॥ 1-1-83 ॥

नन्दिग्रामे जटां हित्वा भ्रातृभिः सहितोऽनघः ।

रामः सीतामनुप्राप्य राज्यं पुनरवाप्तवान् ॥ 1-1-84 ॥

प्रहृष्टमुदितो लोकस्तुष्टः पुष्टः सुधार्मिकः ।

निरामयो ह्यरोगश्च दुर्भिक्षभयवर्जितः ॥ 1-1-85 ॥

न पुत्रमरणं केचित् द्रक्ष्यन्ति पुरुषाः क्वचित् ।

नार्यश्चाविधवा नित्यं भविष्यन्ति पतिव्रताः ॥ 1-1-86 ॥

न चाग्निजं भयं किञ्चिन्नाप्सु मज्जन्ति जन्तवः ।

न वातजं भयं किञ्चित् नापि ज्वरकृतं तथा ।

न चापि क्षुब्धं तत्र न तस्करभयं तथा ॥ 1-1-87 ॥

नगराणि च राष्ट्राणि धनधान्ययुतानि च ।

नित्यं प्रमुदिताः सर्वे यथा कृतयुगे तथा ॥ 1-1-88 ॥

अश्वमेधशतैरिष्ट्वा तथा बहुसुवर्णकैः ।

गवां कोट्ययुतं दत्त्वा विद्वद्भ्यो विधिपूर्वकम् ।

असंख्येयं धनं दत्त्वा ब्राह्मणेभ्यो महायशाः ॥ 1-1-89 ॥

राजवंशान् शतगुणान् स्थापयिष्यति राघवः ।

चातुर्वर्ण्यं च लोकेऽस्मिन् स्वे स्वे धर्मे नियोक्ष्यति ॥ 1-1-90 ॥

दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ।

रामो राज्यमुपासित्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ॥ 1-1-91 ॥

इदं पवित्रं पापघ्नं पुण्यं वेदैश्च सम्मितम् ।

यः पठेद् रामचरितं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ 1-1-92 ॥

एतदाख्यानमायुष्यं पठन् रामायणं नरः ।

सपुत्रपौत्रः सगणः प्रेत्य स्वर्गे महीयते ॥ 1-1-93 ॥

पठन् द्विजो वागृषभत्वमीयात्

स्यात् क्षत्रियो भूमिपतित्वमीयात् ।

वणिक् जनः पण्यफलत्वमीयात्

जनश्च शूद्रोऽपि महत्त्वमीयात् ॥ 1-1-94 ॥

इति वाल्मीकिरामायणे आदिकाव्ये बालकाण्डे प्रथमः सर्गः ॥ १-१ ॥

ಶ್ರೀವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ-ಬಾಲಕಾಂಡ-ಪ್ರಥಮಸರ್ಗ:

ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶ್ರೀವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ- ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ನಾರದರ ಬಳಿ ಎಲ್ಲ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವ ಮರ್ಯಾದಾಪುರುಷೋತ್ತಮನ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆ

ಶ್ಲೋಕ - 1

ಅನುವಾದ:- ತಪಸ್ವಿಯಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು, ಸದಾ ತಪಸ್ಸು, ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ, ಮಾತುಬಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮುನಿವರರಾದ ನಾರದರನ್ನು ವಿನಯದಿಂದ ಇಂತೆಂದು ಕೇಳಿದರು-

ವಿವರಣೆ:- ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಮೊದಲ ಪದ್ಯವಿದು. ನಿರಂತರ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ವಿಶೇಷಮನೋಬಲ ಸಾಧಿಸಿದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿ ತ್ರಿಲೋಕಸಂಚಾರಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಮಾನಸಪುತ್ರರಾದ ನಾರದ ಮುನಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಬಗೆಯಿಂದ ಇಂತೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಈ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಮಾನಸಪುತ್ರರಾದ ನಾರದ ಶ್ರೀಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿದು, ಅವರಿಂದಲೇ ಶತ-ಕೋಟಿಪದ್ಯವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹರೂಪದಿಂದ ಕೇಳಿ ನಾರದರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮತ್ತು ವಾಗ್ದೇವತೆ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ನಾರದರಿಂದ ಯಥಾಶ್ರುತವಾದ ರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು ೨೪೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅಗಾಧಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ತಮ್ಮ ಮನದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪುತ್ರರಾದ ಕುಶಲವರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯಾ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲೆಡೆ ಹಾಡಿಸಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನರ್ಘವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ಮಹರ್ಷಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವಿರಚಿತ ರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ 'ಶ್ರೀಮದ್-ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 2

ಅನುವಾದ:- ಹೇ ನಾರದರೇ! ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಹನು? ಗುಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವವನು, ಶಕ್ತಿವಂತನು, ಧರ್ಮವನ್ನು ಅರಿತವನು, ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವನು (ಕೃತಜ್ಞನು), ಸದಾ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುವವನು, ಮತ್ತು ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು.

ವಿವರಣೆ :- ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು

ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ವಿಶೇಷ-ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಇಂತಹ ಗುಣಗಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಾರದರ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ.

ವೀರ್ಯವಾನ್ = ಶಕ್ತಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಕೃತಜ್ಞಃ = ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವನು. ದೃಢವ್ರತಃ = ಹಿಡಿದ ನಿಯಮವನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಮಾಡುವವನು.

ಶ್ಲೋಕ - 3

ಅನು:- ಸನ್ನಡತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನು, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವವನು, ವೇದಜ್ಞಾನನ್ನು ಪಡೆದವನು, ಸಮರ್ಥನು ಮತ್ತು ಕಣ್-ಮನಸೆಳೆವ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನು, -

ವಿವರಣೆ:- ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಹಾಗೂ ಮನೆಯ ಹೊರಗಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ನಡತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗುಣ. ಅಂತೆಯೇ ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಂತೆಯೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು, ಅವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವುದೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗುಣ.

ಇಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾತ್ಮನು ಯಾರು? ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ಲೋಕ - 4

ಅನುವಾದ:- ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹವುಳ್ಳವನು, ಕೋಪವನ್ನು ಗೆದ್ದವನು, ದೇಹಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನು, ಅಸೂಯೆ ಇಲ್ಲದವನು ಯಾರು? ಅಲ್ಲದೆ ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ದೇವತೆಗಳು ಇವನನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರುವರು ಅಂತಹವನು ಯಾರು?

ವಿವರಣೆ:- ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗದ ದೇವರಲ್ಲೇ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಲೋಕೋತ್ತರ-ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ವಿವೇಕಿಯಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೇ ನಾರದರು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆಂಬ ತವಕದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಮೂರನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಶೇಷಗುಣಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮವಾನ್- ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದವನು, ಜಿತಕ್ರೋಧ:- ಕೋಪವನ್ನೇ ಗೆದ್ದವನು, ಅನಸೂಯಕ:- ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಇಲ್ಲದವನು. ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ದೇವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಒಳಭಾವ..

ಶ್ಲೋಕ - 5

ಅನುವಾದ:- ಇಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಮಹರ್ಷಿ ನಾರದರೇ! ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿಮಗಿದೆಯಷ್ಟೆ!!

ವಿವರಣೆ:- ಅತಿಮಾನುಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು “ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ತವಕ ನನ್ನದಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ

ನಾರದರೆ! ನಿಮಗಷ್ಟೇ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಯವಿರಲು ಸಾಧ್ಯ” ಎನ್ನುವ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಮನದಲ್ಲಿ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಎಂದು ಇತ್ತು..

ಶ್ಲೋಕ - 6

ಅನುವಾದ:- ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನಪೂರ್ವಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ, ಮೂರ್ಛಾಶಯಗಳ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಅರಿತ ನಾರದರು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ ಕೇಳಿರಿ! ಹೇಳುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹರ್ಷದಿಂದ ಇಂತೆಂದು ಹೇಳಿದರು-

ಶ್ಲೋಕ - 7

ಅನುವಾದ:- ಮಹರ್ಷಿ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳೇ ! ನೀವು ಹೇಳಿದ ಅಂತಹ ಹಲವಾರು ಗುಣಗಳು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿರಳ. ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆದಂತೆ ಅಂತಹ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಕೇಳಿರಿ ! -

ವಿವರಣೆ :- ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾರದರು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ, ಮುನಿಯೇ! ನೀವು ಹೇಳಿದ ಅಂತಹ ಲೋಕೋತ್ತರ ಗುಣಗಳು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿರಳ. ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆದಂತೆ ನಾನು ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯನ ಪರಿಚಯ ನೀಡುತ್ತೇನೆ, ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಅಂತಹ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ದೇವತೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ..

ಶ್ಲೋಕ - 8

ಅನುವಾದ:- ನೀವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಅವನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಪ್ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಗೌರವದಿಂದ “ರಾಮ” ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆತನು ಮನೋನಿಗ್ರಹವುಳ್ಳನೂ ಮಹಾಶಕ್ತಿವಂತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನೂ, ದೃಢಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ,

ಇಂದ್ರಿಯ ಮೇಲಣ ಹತೋಟಿ ಸಾಧಿಸಿದವನೂ, ಪರರನ್ನು (ವೈರಿಗಳನ್ನು) ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡುವವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 9

ಅನುವಾದ:- ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿವಂತನೂ, ಸನ್ನಡತೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಮಾತು ಬಲ್ಲವನೂ, ಮಂಗಳ-ಮೂರ್ತಿಯೂ, ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡೆವ ವಿಶಾಲವಾದ ಭುಜಗಳುಳ್ಳನೂ, ಪುಷ್ಟವಾದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳನೂ, ಶಂಖದ ಆಕಾರದಂತಿರುವ ಕುತ್ತಿಗೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಹಿರಿದಾದ ದವಡೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 10

ಅನುವಾದ:- ಆ ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಮಹಾಬಿಲ್ಲುಗಾರನೂ, ಮಾಂಸಲವಾದ ಎದೆಯ ಎಲುಬುಗಳುಳ್ಳವನೂ (ಗೂಢಜತ್ರ:) ಹಗೆಗಳನ್ನು ಮಣಿಸುವವನೂ, ಉದ್ದವಾದ ಬಾಹುವುಳ್ಳವನೂ, ಸುಲಕ್ಷಣವಾದ ತಲೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಅಗಲವಾದ ಸೊಬಗಿನ ಹಣೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 11

ಅನುವಾದ:- (ಆ ಸುಭಗನು) ಸಮನಾದ ಅಳತೆಯ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು, (ಅವನ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದವು. ಆ ದೃಢ ಶರೀರವು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಪುರುಷಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದರ್ಥ) ಪಸೆಯಿಂದ ಹೊಳೆವ ಮೈಬಣ್ಣವುಳ್ಳವನು, ಹಗೆಗಳನ್ನು ಮಣಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ಪುಷ್ಟವಾದ ವಿಶಾಲ ಎದೆಯುಳ್ಳವನು, ಬಿರಿದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು, ದೇಹಸಿರಿಯುಳ್ಳವನು, ಮಂಗಳಕರ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನು,-

ಶ್ಲೋಕ - 12

ಅನುವಾದ:- ಅವನು ನ್ಯಾಯನೀತಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು (ಧರ್ಮಜ್ಞ), ಸತ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ವ್ರತವುಳ್ಳವನು, ಪ್ರಜಾಹಿತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವುಳ್ಳವನು, ಕೀರ್ತಿವಂತನು, ಅರಿವು ತುಂಬಿದವನು, ಏಕಾಗ್ರತೆಯುಳ್ಳವನು ಆಗಿದ್ದನು.

ವಿವರಣೆ:- ೧. ಧರ್ಮವು ತ್ರಿವಿಧ. ಸಾಮಾಜಿಕಧರ್ಮ, ಶಾಶ್ವತಧರ್ಮ, ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕಧರ್ಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಧರ್ಮವು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನ್ಯಾಯನೀತಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಧರ್ಮ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಧರ್ಮಜ್ಞ. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ ಮೊದಲಾದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ವತಃ ಕಳ್ಳನೇ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಇತರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕಧರ್ಮವು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿರುವಂತದ್ದು. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಗನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಗಂಡನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಣ್ಣನಿಗೆ ತಮ್ಮನೂ, ತಮ್ಮನಿಗೆ ಅಣ್ಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ರೀತಿಯೇ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಧರ್ಮದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಅರಿತವನು ಧರ್ಮಜ್ಞ. ರಾಮನು ಈ ವಿಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು. ಅದರಂತೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಂಡದ್ದನ್ನೂ ರಾಮಾಯಣವು ಬಹಳ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ರಾಮನು ಮರ್ಯಾದಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ರಾಮನು ಎಲ್ಲ ಮಾನವರ ಆದರ್ಶಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರು ಏಕೆ ಮಾನವನಾಗಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ "ಮರ್ತ್ಯಾವತಾರಸ್ತ್ವಿಹ ಮರ್ತ್ಯಶಿಕ್ಷಣಮ್" (ಮಾನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನಾಗಿ ಅವತರಿಸುತ್ತಾನೆ)

೨. ಯಶಸ್ವೀ ಅಂದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದವನು. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳು ದೇಶವಾಳುವ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು.

೩. ಸಮಾಧಿ ಎಂದರೆ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗುವುದು. ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿಗೆ ಈ ತೆರನಾದ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಪ್ರಜಾಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು.

ಶ್ಲೋಕ -13

ಅನು - ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯಂತೆ ಇರುವವನು, ಗುಣಸಂಪನ್ನನು (ಶ್ರೀಮಾನ್), ಲೋಕವನ್ನು ಭರಿಸುವವನು, ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುವವನು, ಸಕಲಜೀವಿಗಳ ರಕ್ಷಕನು, ಧರ್ಮದ ಸೂಕ್ತರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವವನು-

ಶ್ಲೋಕ - 14

ಅನು - ತನಗೆ ನಿಗದಿತವಾದ ಧರ್ಮಪಾಲನೆ ಮಾಡುವ, ತನ್ನ ನಂಬಿದವರ ರಕ್ಷಕನಾದವನು, ವೇದ ಮತ್ತು ವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು ಅರಿತವನು, ಮತ್ತು ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಬಿಲ್ಲುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಪರಿಣಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ವಿವರಣೆ:-

ಶಿಕ್ಷಾ ವ್ಯಾಕರಣಂ ಛಂದಃ ನಿರುಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿಷಂ ತಥಾ |
ಕಲ್ಪಶ್ಲೇಷಿ ಷಡಂಗಾನಿ ವೇದಸ್ಯಾಹುರ್ಮನೀಷೀಣಃ ||

ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವೇದದ ಅಂಗಗಳು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮುನ್ನ 'ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪರಿರಕ್ಷಿತಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ರಕ್ಷಿತಾ ಸ್ವಸ್ಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ' ಎಂದು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 'ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪರಿರಕ್ಷಿತಾ' ಎನ್ನುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ. ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶ-ಕಾಲ-ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದು.

'ಸ್ವಸ್ಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ ರಕ್ಷಿತಾ' ಎಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ನಿಯಮದಂತೆ ರಾಜನಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಾಜಾ ದಶರಥನ ಮಗನಾಗಿ, ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ರಾಮರೂಪದಿಂದ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 15

ಅನುವಾದ:- ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನಿಜಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಅಗಾಧವಾದ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ಪ್ರಭಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು, ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನು, ಒಳ್ಳೆಯತನವಿರುವವನು, ವಿಷಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ದೂರದರ್ಶಿತ್ವವುಳ್ಳವನು.

ಶ್ಲೋಕ - 16

ಅನುವಾದ:- ನದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರವು ಗಮ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸಜ್ಜನರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ದೊರಕುವಂತಹವನು, ಪೂಜ್ಯನೂ, ಎಲ್ಲಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಭಾವನೆ ಇರುವವನು, ಸದಾ ಹಿತನೋಟದಿಂದ ಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಕಾಣುವವನೂ ಆಗಿ ದ್ದಾನೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣವೆಂದರೆ ತನ್ನ ಬಳಿ ಹರಿದು ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ತೆರನಾದ ನದಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡುಕೊಂಡು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ರಯಕೊಡುವುದು. ಸಮುದ್ರದಂತೆಯೇ ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ರಾಜನು ಇರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ರಾಜಧರ್ಮ.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮುದ್ರದಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲು ಬರುವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದ, ಈ ಮೂಲಕ ನಾರದರು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ರಾಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಉಪಮಾ' ಅಲಂಕಾರವಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಣವಿರುವ ವಸ್ತು ಉಪಮಾನ. ಪ್ರಸ್ತುತ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು ಉಪಮೇಯ. ಉಪಮಾನದಲ್ಲಿನ ಗುಣವೇ ಉಪಮೇಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಉಪಮಾ ಅಲಂಕಾರದ ಕ್ರಮ. ಲಕ್ಷಣ- 'ಉಪಮಾ ಯತ್ರ ಸಾದೃಶ್ಯಲಕ್ಷಣಃ ಉಲ್ಲಸತಿ ದ್ವಯೋಃ'. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವು ಉಪಮಾನವಾಗಿದೆ. ರಾಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರಾಮನು ಉಪಮೇಯ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ಗುಣವಿದೆ.

ರಾಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ಗುಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆಳ, ಅಗಲಗಳು ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವಂತಹವು. ಹಾಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ನದಿಗಳು ಬಂದರೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ಶಕ್ತಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಮುದ್ರದಂತೆ, ರಾಮನು ಎಷ್ಟು ಸಜ್ಜನರು ಬಂದರೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವವನು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ ರಾಮನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಆನಂದವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 17

ಅನುವಾದ - (ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ) ಅಂತಹ ರಾಮನು ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನೂ, ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಆನಂದವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಗೊಳಿಸುವವನು, ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಗಂಭೀರನು, ಹಿಮಾಲಯದಂತೆ ಧೀರನು (ಆಗಿದ್ದನು)

ವಿವರಣೆ - ಸಮುದ್ರವು ಆಳ-ಅಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಸೀಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಕಾಣುವಂತೆ ರಾಮನು ಅಗಾಧವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ತೋರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ, ಹಿಮಾಲಯವು ಮಳೆ, ಬಿರುಗಾಳಿ, ಸಿಡಿಲುಗಳಿಗೆ ಬಾಗದೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ರಾಮನು ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಎದೆಗುಂದದೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದನು.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಮಾಲಂಕಾರವಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 18

ಅನುವಾದ:- ಬಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಮನು. ಚಂದ್ರನಂತೆ ಮುದನೀಡುವ ಕಾಣ್ಕೆಯುಳ್ಳವನು (ನೋಟವುಳ್ಳವನು).ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಬೆಂಕಿಗೆ ಸಮನು, ಸಹನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸಮನು, ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಧನಾಧಿಪತಿ ಕುಬೇರನಿಗೆ ಸಮನು, ಸತ್ಯದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಧರ್ಮವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವನು,

ವಿವರಣೆ:- ಶ್ರೀರಾಮನು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಅರಳಿದ ಮುಖ-ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸಂತಸವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಸುಡುವಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಕೋಪದ ವಿರುದ್ಧಗುಣ ಸಹನೆ-ತಾಳ್ಮೆ. ಸಹನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಯನ್ನು, ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಯ ಕೊಳೆಯನ್ನೂ ಹೊತ್ತು ಭರಿಸುವ ಸಹನಾಶಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಭೂಮಿಗೆ. ತನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು ತ್ಯಾಗ. ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ದುಡ್ಡಿನ ದೇವತೆ ಕುಬೇರನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 19 - 20

ಅನುವಾದ:- ರಾಮನು ಈ ತೆರನಾದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದನು. ಅಸೀಮಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಹಿರಿದಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿತನೀಡುವ ನಡೆಯುಳ್ಳ, ಪ್ರಿಯನಾದ ರಾಮನನ್ನು ರಾಜಾ ದಶರಥನು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಯುವರಾಜಪದವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಲು ಬಯಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 21

ಅನುವಾದ:- ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹದ ಜೊತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕೈಕಯೀ ತನಗೆ ದಶರಥನು ಮುಂಚೆ ನೀಡಿದ್ದ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಇಂದು ಪೂರೈಸೆಂದು ಕೇಳಿದಳು. “ರಾಮನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ (ನಾಡಿನಿಂದ) ಹೊರಗೆ ಇಡು, ಭರತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡು’ ಎಂದು (ಅವಳ ಎರಡು ಬೇಡಿಕೆಗಳು).

ಶ್ಲೋಕ - 22

ಅನುವಾದ:- ಕೊಟ್ಟಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ನಿಯಮವುಳ್ಳ ರಾಜಾ ದಶರಥನು ಧರ್ಮಪಾಶದಿಂದ ಬದ್ಧನಾದ. ಪ್ರಿಯಮಗನಾದ ರಾಮನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ.

ವಿವರಣೆ :- ಧರ್ಮಪಾಶ ಎಂದರೆ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ನೀತಿಗಳ ಕಟ್ಟಳೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು. ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನೋ ಮಾಡಿದ ವ್ರತ-ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನೋ ಪೂರೈಸಲೇಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿ.

ಶ್ಲೋಕ - 23

ಅನುವಾದ:- ವೀರನಾದ ರಾಮನು (ತಂದೆಯ) ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಆದೇಶದ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕೈಕಯಿಗೆ ಸಂತಸವಾಗುವುದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ವಿವರಣೆ :- ಶ್ರೀರಾಮನು ಯುವರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದ ಎಂಬ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು ಎಲ್ಲರ ಮನವನ್ನು ಕಲಕುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ತನ್ನ ತಂದೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ತಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆದೇಶದ ಪಾಲನೆ, ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ತನ್ನ ಮಲತಾಯಿಗೆ ಸಂತೋಷ. ಇಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದು ಕಾರಣವು ತನಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳದೇ ರಾಮನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ಸಂತೋಷದ ತುತ್ತ ತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಬೇಸರವಾಯಿತೆಂಬುದೇ ಅವನಿಗಾದ ದುಃಖ. ತಾನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ದುಃಖ ಅವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ - 24

ಅನುವಾದ:- (ತಾಯಿಯಾದ) ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವ, ವಿನಯಶೀಲನಾದ ಹಾಗೂ ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಸಹೋದರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೋದರಭಾವವನ್ನು ಬೆಳಗುವವನಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಿರುವ ಅಣ್ಣ ರಾಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದನು.

ವಿವರಣೆ :- 'ಅಣ್ಣ ಕಾಡಿಗೆ ನಡೆದರೆ ಅವನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ತಮ್ಮನೂ ಕಾಡಿಗೆ ನಡೆದ' ಎನ್ನುವ ಅಂಶದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣ ರಾಮನನ್ನು ತಂದೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ತಂದೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೀತಿಗೌರವಗಳನ್ನು ರಾಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಗೌರವಪ್ರೀತಿಗಳಿಗೆ ರಾಮನೂ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 25

ಅನುವಾದ:- ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಮಳಾದ ಪ್ರಿಯತಮೆಯಾದ ಹಿತೈಷಿಯಾದ (ಸೀತೆಯು) (ಸಾಕ್ಷಾತ್) ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಾಯೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಜನಕರಾಜನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದಳು. -

ಶ್ಲೋಕ - 26

ಅನುವಾದ:- ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮರೆಸುವ ಎಲಾ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾರಿಯರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಳಾದ ಸೀತೆಯೂ ಪತಿಯಾದ ರಾಮನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ನಡೆದಳು. ರೋಹಿಣಿಯು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ.

ವಿವರಣೆ :- ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಅನೇಕ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ರೋಹಿಣಿಯೂ ಒಬ್ಬಳು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ರೋಹಿಣಿಯು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಸೀತೆಯೂ ಅನುಸರಿಸಿದಳು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ರೋಹಿಣಿ ಮತ್ತು ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ 'ಉಪಮಾ' ಅಲಂಕಾರವಿರುತ್ತದೆ..

ಶ್ಲೋಕ - 27

ಅನುವಾದ:- ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳುವಾಗ ರಾಮನು ನಾಗರಿಕರಿಂದ ಮತ್ತು ದಶರಥನಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ದೂರದಾರಿಯವರೆಗೆ. ರಥದ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಗಂಗಾತೀರ-ದಲ್ಲಿರುವ ಶೃಂಗಬೇರಪುರದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟನು.

ಶ್ಲೋಕ - 28

ಅನುವಾದ:- ಶೃಂಗಬೇರಪುರದ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಬೇಡರ ಒಡೆಯನಾದ ಗುಹನನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನು ಗುಹ ಹಾಗೂ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡಗೂಡಿ (ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದನು)

ಶ್ಲೋಕ - 29

ಅನು - ಅವರು ಒಂದು ಕಾಡಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಡನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿದರು. ತುಂಬು ನೀರಿನ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿದರು. ಭರದ್ವಾಜ ಋಷಿಗಳ ಆದೇಶದಂತೆ "ಚಿತ್ರಕೂಟ" ಎಂಬ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದರು.

ಶ್ಲೋಕ - 30

ಅನುವಾದ:- ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಚಂದದ ಕುಟೀರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ದೇವ-ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಸಮರಾದ ರಾಮ-ಸೀತಾ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸಂತಸದಿಂದ ವಿಹಾರಮಾಡಿದರು, ಸುಖದಿಂದ ವಾಸಮಾಡಿದರು.

ವಿವರಣೆ :- ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಸಮರು ಎಂದರೆ ದೇಹಕಾಂತಿಯಿಂದ ಅವರಂತೆ ಕಂಡರು ಎಂದು ಭಾವ. ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿಂತ ರಾಮಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರು ದೊಡ್ಡವರು.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಮ-ಸೀತಾ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ದೇವ-ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ “ಉಪಮಾ: ಅಲಂಕಾರವಿರುತ್ತದೆ..

ಶ್ಲೋಕ - 31

ಅನುವಾದ:- ಶ್ರೀರಾಮ ಚಿತ್ರಕೂಟವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಇತ್ತ ತಂದೆ ದಶರಥನು ಮಗನ ವಿರಹದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು, ಬಹುವಾಗಿ ಅಳುತ್ತಾ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದನು.

ವಿವರಣೆ :- ದುಃಖ,ಆತುರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ, ರಾಜಾ ದಶರಥನು ರಾಮನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಬಳಲಿ ಬಳಲಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನು.

ಶ್ಲೋಕ - 32

ಅನು-- ತಂದೆ ದಶರಥನು ಮಡಿದ ಮೇಲೆ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ರಾಜಪದವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ, ಮಹಾಶಾಲಿಯಾದ ಭರತನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ,

ವಿವರಣೆ:- ಭರತನಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯ ಅನುಮತಿ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಭರತ ಮಹಾಬಲನಾಗಿದ್ದನು.ಆದರೂ ರಾಜ್ಯಪದವಿಯನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಭರತನ ನಿಃಸ್ಪೃಹತೆಗೆ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣನ ಮೇಲಣ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಂತೆ ಇದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 33

ಅನುವಾದ:- ರಾಮನ ಪಾದವನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವೀರನಾದ ಭರತನು ಕಾಡಿಗೆ ನಡೆದನು.

ವಿವರಣೆ - ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಕೈಕಯೆಯು ರಾಮನನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ ದೋಷವು ತನಗೆ ಬಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿದ ಭರತನು ಬಹಳ ದುಃಖಪಟ್ಟನು. ಈ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕ್ಷಮೆ ಯಾಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 34

ಅನುವಾದ:- ಕಾಡಿಗೆ ನಡೆದು, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ನಿಜಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಅಣ್ಣನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿರುವ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಬೇಡುತ್ತಾ - “ ಅಣ್ಣ! ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ನೀನೇ ರಾಜಾ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 35

ಅನುವಾದ:- ಪರಮ ಉದಾರಿಯಾದ ಸುಮುಖನಾದ ಸತ್-ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮಹಾಬಲನಾದ ರಾಮನು, ತಂದೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ರಾಜ್ಯಪದವಿಯನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ - 36

ಅನುವಾದ:- ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಭರತನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ವಿವರಣೆ :- ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಪುನಃ ಪುನಃ ನಿವರ್ತಯಾಮಾಸ” ಎಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ, ರಾಮ ಪಾದುಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕೂಡಲೇ ಭರತ ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣ! ನೀನೇ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ಆಗ, ರಾಮನು ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ನೀನು ಮರಳಿ ಹೋಗು. ತಂದೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡು ಎಂದು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಭರತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು..

ಶ್ಲೋಕ - 37

ಅನುವಾದ:- ಭರತನು ತನ್ನ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾಗದೇ ನಿತ್ಯವೂ ರಾಮನ ಜೋಡಿ ಪಾದುಕೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಟ್ಟುತ್ತಾ, ರಾಮನ ಮರಳುವಿಕೆಯನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ “ನಂದಿಗ್ರಾಮ”ದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ವಿವರಣೆ :- ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಮರಳಿ ತರಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಬಯಕೆ ಪೂರೈಸದಿದ್ದಾಗ ಭರತನೂ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ತೊರೆದನು. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ “ನಂದಿಗ್ರಾಮ” ಎಂಬ ಸ್ಥಳವನ್ನೇ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ರಾಮನ ಪಾದುಕೆಯನ್ನೇ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು..

ಶ್ಲೋಕ - 38

ಅನುವಾದ:- ಭರತನು ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹವುಳ್ಳ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಶ್ರೀರಾಮನು, ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವಾಸಿಗಳು ಚಿತ್ರಕೂಟವನಕ್ಕೆ (ರಾಮನನ್ನು ಸೇರಲು) ಬರುವರೆಂದು ಅರಿತು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರೈಸಲು ನಿಬಿಡವಾದ ದಂಡಕದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ಚಿತ್ರಕೂಟವನದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ನಾಗರಿಕರು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲು ಬರುವರು, ಅವರಿಂದ, ಅವನ ವನವಾಸ ಉದ್ದೇಶ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತ ರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು.

ದಂಡಕ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಒಳಕಾಡುಗಳು - ದಂಡಕಾರಣ್ಯ. ಬಹಳ ಹಿಂದೆ 'ದಂಡ' ಎಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನ ರಾಜ್ಯವೇ ದಂಡಕ. ಪ್ರಾಯಃ ಇಂದಿನ ಒರಿಸ್ಸಾ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ತೆಲಂಗಾಣ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕರ್ನಾಟಕ ಕೇರಳ ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ಬೇಟೆಗೆಂದು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಮಗಳಾದ ಅರುಷೆಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಅವಳು ಬಹಳ

ಸುಂದರಿ. ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾದ ದಂಡರಾಜನು ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದನು. ಅವಳ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅವಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಅವಳು ಬಹಳ ದುಃಖಿತಳಾದಳು. ಇದನ್ನು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರಿತ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಅವನ ಸಮಗ್ರದೇಶವೇ ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಏಳು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಮರಳಿನ ಮಳೆ ಸುರಿಯಿತು. ಇಡೀ ದೇಶವೇ ಮರಳಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಡಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಘಟನೆಯು ರಾಮನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆಯಿತು. ರಾಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗವೆಲ್ಲವೂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಋಷಿಮುನಿಗಳೂ, ಖರದೂಷಣ ಮೊದಲಾದ ಸಹಸ್ರಾರು ರಾಕ್ಷಸರೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಹಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾಡಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪಾಂಡ್ಯರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಕುಂತಲವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಶ್ಲೋಕ - 39

ಅನುವಾದ:- ‘ದಂಡಕ’ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದಾಗ ರಾಮನು ‘ವಿರಾಧ’ ಎಂಬ (ನರಭಕ್ಷಕ) ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನು. ಶರಭಂಗ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ, ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಸಹೋದರರನ್ನು ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ತುಂಬುರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ಕುಬೇರನ ಸೇವಕ. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ರಂಭೆಯೆಂಬ ಅಪ್ಸರೆಯ ರೂಪಸಿರಿಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಬಯಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅವನ ನಡೆಯು ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತುಂಬುರುವಿನ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಕುಬೇರನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಕೋಪಗೊಂಡು ತುಂಬುರುವಿಗೆ ‘ರಾಕ್ಷಸರಂತೆ ಅಪ್ಸರೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದ ಕಾರಣ ನೀನು ರಾಕ್ಷಸರೂಪವನ್ನು

ತಾಳು” ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತನು. ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ತುಂಬುರುವು ವಿನಯವನ್ನು ತಾಳಿ ತನ್ನ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯು ಯಾವಾಗ ಎಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ದಶರಥನ ಮಗನಾದ ರಾಮನಿಂದ ನಿನ್ನ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕುಬೇರನು ತಿಳಿಸಿದ್ದನು. ಆ ತುಂಬುರುವೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನೇ ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪಿಡಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಆ ಗಂಧರ್ವನಿಗೂ ಮೂಲ ರೂಪವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನು ಅವತಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವನ ಒಂದೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಹಿಂದೆ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶರಭಂಗ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ , ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 40

ಅನುವಾದ:- ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಇಂದ್ರ ಧನಸ್ಸನ್ನು ಖಡ್ಗವನ್ನು, ಖಾಲಿಯಾಗದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಜೋಡಿ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವರಿಂದ ಪಡೆದನು.

ವಿವರಣೆ:

ಶ್ಲೋಕ - 41

ಅನುವಾದ:- ಹೀಗೆ ರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಜನರೊಂದಿಗೆ/ ವನವಾಸಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಲು, (ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ) ಋಷಿಗಳು ಅಸುರರ, ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮನ ಬಳಿ ಸಾರಿ ಬಂದರು.

ಶ್ಲೋಕ - 42

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ, ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಅಭಯ-ವಚನವನಿತ್ತು, “ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 43

ಅನುವಾದ:- ಶ್ರೀರಾಮನು (ಸೀತಾ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಂದಿಗೆ) ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ ಪಂಚವಟೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬಯಸಿದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸಿಯಾದ ಶೂರ್ಪಣಖೆಯು (ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೂಲಕ) ವಿರೂಪಗೊಂಡಳು.

ವಿವರಣೆ - ಶ್ರೀರಾಮನ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಾದ ರಾವಣನ ಸೋದರಿಯಾದ ಶೂರ್ಪಣಖೆಯು ಅವನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದಳು. ರಾಮನು ತನಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತಾರನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಲಾರೆನೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕೇಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಕೂಡ ತಾನು ಕೇವಲ ರಾಮನ ಸೇವಕನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ನಿನಗೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಶೂರ್ಪಣಖೆಯು ರಾಮನ ಪತ್ನಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಹೋದಳು. ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತನ್ನ ಕಠಾರಿಯಿಂದ (ಸಣ್ಣ ಕತ್ತಿಯಿಂದ) ಅವಳ ಕಿವಿ ಹಾಗೂ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 44

ಅನುವಾದ:- ಇದಾದ ಬಳಿಕ, ಶೂರ್ಪಣಖೆಯ ದೂರಿನಿಂದ ಉದ್ವೇಗಗೊಂಡ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಖರ, ದೂಷಣ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶಿರಸ್ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಾಯಕರನ್ನು, ಅವರ ಎಲ್ಲ ಅನುಚರರನ್ನೂ ರಾಮನು ಕೊಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 45

ಅನುವಾದ:- ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ 'ಜನಸ್ಥಾನ'ದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ (ರಾಮನ ಬಾಣಗಳಿಂದ) ಸತ್ತ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಆಗಿತ್ತು.

ಶ್ಲೋಕ - 46

ಅನುವಾದ:- ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರ ಆಗಿದ್ದನ್ನು ಅರಿತ ರಾವಣನು ಕೋಪದಿಂದ ಕಳವಳಗೊಂಡು ರಾಕ್ಷಸ ಮಾರೀಚನನ್ನು ತನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಶ್ಲೋಕ - 47

ಅನುವಾದ:- “ಬಲವಂತನಾದ ರಾಮನೊಂದಿಗೆ ವಿರೋಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿನಗೆ ಸಹಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಬಹುವಾಗಿ ಮಾರೀಚನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ-

ವಿವರಣೆ : ಹಿಂದೆ ಮಾರೀಚನು, ಸುಬಾಹುವೆಂಬ ತನ್ನ ತಮ್ಮನೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಯಾಗವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಬೇಸರಗೊಂಡ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಯಜ್ಞಯಾಗಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ್ದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಸುಬಾಹುವನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾರೀಚನನ್ನು ಸಮುದ್ರದಾಚೆಗೆ ನೂಕಿ ಅವನಿಂದ ಉಂಟಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದನು . ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನೆಂದರೆ ಭಯ. ಅವನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಶಕ್ತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಅರಿವಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನೊಂದಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬೇಡವೆಂದು ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 48

ಅನುವಾದ:- ಮಾರೀಚನ ಮಾತನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದವನಾಗಿ ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನೊಡಗೂಡಿ ರಾಮನು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿ ಬಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 49

ಅನುವಾದ:- ಆ ಮಾಯಾವಿಯಾದ ಮಾರೀಚನಿಂದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕುಟೀರದಿಂದ ದೂರ ಸೆಳೆದು, ಜಟಾಯುವೆಂಬ ಹದ್ದನ್ನು ಕೊಂದು ರಾಮಪತ್ನಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 50

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, ಜಟಾಯು ಸತ್ತದ್ದನ್ನು, ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣವನ್ನು (ಸಾಯುತ್ತಿರುವ ಜಟಾಯುವಿನಿಂದ) ಕೇಳಿ, ದುಃಖದಿಂದ ಬಳಲಿದ ರಾಮನು ಮುದುಡಿದ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಬಹುವಾಗಿ ಅತ್ತನು.

ವಿವರಣೆ: ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಆಕುಲೇಂದ್ರಿಯಃ ವಿಲಲಾಪ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದೆ. ಸಂಕುಚಿತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಅತ್ತನು ಎಂದು. ದುಃಖ ಉಮ್ಮಳಿಸಿದಾಗ ದೇಹದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಳುವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಳಾದ ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣದಿಂದ ಆ ತೆರನಾದ ದುಃಖವಾಯಿತೆಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ಲೋಕ - 51

ಅನುವಾದ:- ಅದೇ ದುಃಖದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ಜಟಾಯುವಿನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ, ವಿಕಾರಶರೀರವುಳ್ಳ, ಘೋರರೂಪವುಳ್ಳ ಕಬಂಧ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕಂಡನು.

ವಿವರಣೆ: ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಕಬಂಧ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು. ದೇಹದ ಒಳಗೇ ಅವನ ಮುಖ-ಕುತ್ತಿಗೆಗಳು ಹುದುಗಿದ್ದವು. ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ಕೈಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 52

ಅನುವಾದ:- ಮಹಾಬಾಹುಬಲವುಳ್ಳ ಶ್ರೀರಾಮ ಕಬಂಧನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು. ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಆ ಕಬಂಧನೇ! “ಓ ರಾಘವ ! ಧರ್ಮಚಾರಿಣಿಯಾದ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣೆಯಾದ ‘ಶಬರಿ’ ಎಂಬ ತಾಪಸಿ ನಿನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಬಳಿ ಹೋಗು” ಎಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 53

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶಬರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಕೆಯು ಅವನನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದಳು.

ಶ್ಲೋಕ - 54

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ, ಪಂಪಾತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಪಿರೂಪನಾದ

ಹನುಮಂತನೊಂದಿಗೆ ಮಿಲನ, ಅವನ ಮಾತಿನಂತೆ (ಸಲಹೆಯಂತೆ) ಕಪಿರಾಜ ಸುಗ್ರೀವನೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಗಮವಾಯಿತು.

ಶ್ಲೋಕ - 55

ಅನುವಾದ:- ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಡೆದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮಿತ್ರ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 56

ಅನುವಾದ:- ಕಪಿರಾಜ ಸುಗ್ರೀವನು ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ರಾಮನಿಂದ ಕೇಳಿ, (ರಾಮನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ) ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ರಾಮನ ಜೊತೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಸೆದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 57

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ, ವಾನರರಾಜ ಸುಗ್ರೀವನು ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅಣ್ಣ ವಾಲಿಯ ನಡುವಣ ವೈರವನ್ನು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನೂ ಸ್ನೇಹಪರವಶನಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ರಾಮನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 58

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, “ನಾನು ವಾಲಿಯ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವೆನೆಂದು” ರಾಮನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ವಾಲಿಯ ಬಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಎಷ್ಟು? ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಗ್ರೀವನು ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 59

ಅನುವಾದ:- ರಾಮನಲ್ಲಿನ ಬಲದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಇದ್ದೇ ಇರುವ ಸುಗ್ರೀವನು ರಾಮನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡಲು ‘ದುಂದುಭಿ’ ಎಂಬುವವನ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಇದ್ದ ದೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ರಾಮನ ಪರಾಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಸುಗ್ರೀವ ಕೇಳಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ತನ್ನ ಅಣ್ಣ ವಾಲಿಯ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು

ಅನುಭವಿಸಿದವನು. ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ರಾಮನಿಗೆ ಇದೆಯೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅದರ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಾಮನ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 60

ಅನುವಾದ:- ನಗೆ ಬೀರಿದ ರಾಮನು ದುಂದುಭಿಯ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವನ್ನು ಪಾದದ ಅಂಗುಷ್ಠಬೆರಳಿನಿಂದ ಹತ್ತಯೋಜನ ದೂರದವರೆಗೆ ಚಿಮ್ಮಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 61

ಅನುವಾದ:- ಅನಂತರ (ದುಂದುಭಿಯ ಮೃತದೇಹವನ್ನು ಕಾಲ್ಬೆರಳಿನಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿದ ಮೇಲೆ) ಒಂದು ಮಹಾಬಾಣದಿಂದ ಏಳು ಸಾಲ ಮರಗಳನ್ನು, ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಮತ್ತು ರಸಾತಲ (ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಏಳು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ರಸಾತಲ)ವನ್ನೂ ಸೀಳಿದನು. ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಬಾಣಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅತ್ಯಂತ ನಿಪುಣನಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಏಳು ಸಾಲ ಮರಗಳನ್ನು, ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ರಸಾತಲ'ವನ್ನು ಸೀಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಶ್ಲೋಕ - 62

ಅನುವಾದ:- ಅನಂತರ (ಇಂತಹ ಅತಿಮಾನುಷ-ಕಾರ್ಯವನ್ನು ರಾಮನು ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ) ಸಂತಸಗೊಂಡ ಸುಗ್ರೀವನು ರಾಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟನು. ರಾಮ ಸಹಿತನಾಗಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ಗುಹೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 63

ಅನುವಾದ:- ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ಗುಹೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ, ಬಂಗಾರದಂತೆ ದೇಹಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಕಪಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಸುಗ್ರೀವ ಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಗರ್ಜನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಪಿಶ್ವರನಾದ ವಾಲಿಯು ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 64

ಅನುವಾದ:- ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆಯ ಮನವೊಲಿಸಿ ಸುಗ್ರೀವನೊಡನೆ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಕಾಳಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲು ರಾಮನು ಒಂದು ಬಾಣದಿಂದ ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 65

ಅನುವಾದ:- ಅನಂತರ ಸುಗ್ರೀವನ ಮಾತಿನಂತೆ (ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ) ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವಾಲಿ-ಸುಗ್ರೀವರ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ, 'ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ'ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನೇ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 66

ಅನುವಾದ:-ಬಳಿಕ, ವಾನರಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಸುಗ್ರೀವನು ಎಲ್ಲ ಕಪಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಜನಕರಾಜನ ಪುತ್ರಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಲೆಂದು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 67

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, ಗೃಧ್ರರಾಜ ಸಂಪಾತಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ (ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ) ಮಹಾಬಲಿ ಹನುಮಂತನು ನೂರು ಯೋಜನೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಲವಣಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಲು ಹಾರಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಹಕ್ಕಿರೂಪದ ಎರಡು ಪಾತ್ರಗಳು- ಸಂಪಾತಿ ಮತ್ತು ಜಟಾಯು. ಈ ಸಹೋದರರು ಪಕ್ಷಿಜಾತಿಯ ಅರುಣ ಮತ್ತು ಶೈನಿಯ ಮಕ್ಕಳು. ಸಂಪಾತಿ ಅಣ್ಣ, ಜಟಾಯು ತಮ್ಮ.

* ರಾವಣ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಪಕ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅಪಹರಿಸುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ವೃದ್ಧ ಜಟಾಯು ಸೀತಾರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರಾವಣನೊಡನೆ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಹೋರಾಡಿ, ಪ್ರಾಣಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ರಾಮನಿಗೆ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಕದ್ದವನು ರಾವಣ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ ಜಟಾಯುವಿನ ದೇಹಕ್ಕೆ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

* ಇತ್ತ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹನುಮಂತ, ಅಂಗದನೇ ಮೊದಲಾದವರ ಒಂದು ಕಪಿಸೈನ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಲವಣಸಮುದ್ರದ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಪಾರಸಾಗರವ ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ಕಪಿವೀರರು ಕೈಚೆಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಂಪಾತಿ, ಸೀತೆಯು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಳೆಂದು ಸೂಚನೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಜಾಂಬುವಂತನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಂತೆ ಆಂಜನೇಯ ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ಹಾರಿ ದಾಟಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 68

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ, ಹನುಮಾನ್ (ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ) ರಾವಣನಿಂದ ಪಾಲಿತವಾದ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡನು.

ಶ್ಲೋಕ - 69

ಅನುವಾದ:- ಸೀತೆಗೆ (ರಾಮನ ಗುರುತಿನ) ಉಂಗುರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣದ ಬಳಿಕ ಆದ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದನು. (ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ) ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ, ಲಂಕೆಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ತೋರಣವನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 70

ಅನುವಾದ:- ಐದು ಸೇನೆಯ ಸಹಿತ ಐದು ಸೇನಾನಾಯಕರನ್ನು, ಮಂತ್ರಿಗಳ ಏಳು ಯೋಧಪುತ್ರರನ್ನು ಮತ್ತು (ರಾವಣನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ) ಅಕ್ಷಕುಮಾರನನ್ನು ಕೊಂದು, ಅನಂತರ ತಾನೇ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 71

ಅನುವಾದ:- ಪಿತಾಮಹ ಬ್ರಹ್ಮನ ವರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗದೆ ಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ, ಹಗ್ಗದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬಂದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುತ್ತಾ, ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದ.

ವಿವರಣೆ: ಮುಖ್ಯ ವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರನಾದ ಹನುಮಂತ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನು. ಹಾಗಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಯಾವ ಬಾಧೆಯೂ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಸದಾ “ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂಧನವಿಲ್ಲ” ಎಂಬ ವರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ, ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮನ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾನೇ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 72

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ, ಮಿಥಿಲೆಯ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ ಇರುವ ಜಾಗವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟನು. ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾರ್ತೆಯನ್ನು (ಸೀತೆಯನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿದ್ದು, ಆಕೆ ನೀಡಿದ ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು ತಂದದ್ದು) ನೀಡಲು ಮತ್ತೆ (ಕಪಿಗಳೊಡನೆ) ರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 73

ಅನುವಾದ:- ರಾಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ನಿಜವಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡೆ ಎಂದು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಎಟುಕದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಹನುಮಂತನು ರಾಮನಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 74

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ ರಾಮನು, ಕಪಿಗಳು ಮತ್ತು ಸುಗ್ರೀವ ಸಹಿತನಾಗಿ ಲವಣಸಮುದ್ರದ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಳಿದನು. (ಸಮುದ್ರ ದಾರಿಬಿಡದಿದ್ದಾಗ) ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಖರವಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ವಿಕ್ಷೋಭಗೊಳಿಸಿದನು.

ವಿವರಣೆ: ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಆದಿತ್ಯಸಂಕಾಶೈಃ ಶರೈಃ” ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮನ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಖರವಾದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಮನ ಬಾಣಗಳು ಉಪಮೇಯ. ಆದಿತ್ಯ ಉಪಮಾನ. ಆದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಬಾಣಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ “ಪ್ರಖರತೆ” ಇಲ್ಲಿ ಉಪಮಾಲಂಕಾರವಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 75

ಅನುವಾದ:- ಆಗ, ನದಿಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಸಮುದ್ರರಾಜ (ಸಮುದ್ರದೇವತೆ) ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸಮುದ್ರರಾಜನ ಸಲಹೆಯಂತೆ (ಸೇತುಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ) ನಳನಿಂದ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ರಾಮನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 76

ಅನುವಾದ:- ಸೇತುಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಲಂಕೆಗೆ ತೆರಳಿ, ರಾವಣನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನಾಚಿಕೊಂಡವನಂತೆ ಆದನು.

ವಿವರಣೆ: ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು “ಪರಾಂ ವ್ರೀಡಾಮ್ ಉಪಾಗಮತ್” ಅಂದರೆ ಅತಿಯಾಗಿ ನಾಚಿಕೊಂಡನು. (ಅತಿಯಾಗಿ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡನು ಎಂದರ್ಥ) ಸರಿಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಸೀತೆ ರಾವಣನ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಇರುವುದು ಸಹಜ. ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡನು.

ಶ್ಲೋಕ - 77

ಅನುವಾದ:- ಎಲ್ಲ ಜನರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಸೀತೆಗೆ ಕಠೋರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿದನು. ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದೇ ಸೀತೆಯು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದಳು.

78,79. ಅನುವಾದ: ಅಗ್ನಿದೇವನ ವಚನದಂತೆ ‘ಸೀತೆಯು ಶುದ್ಧಶೀಲಳು’ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅರಿತರು. ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು ರಾಮನ ಈ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸಂತಸಗೊಂಡರು. ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ ರಾಮನು ಸಂತಸದಿಂದ ಶೋಭಿಸಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 80

ಅನುವಾದ:- ಬಳಿಕ, ರಾಕ್ಷಸರ ರಾಜ ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಲಂಕಾರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದನು. (ತನ್ನ ಅವತಾರದ) ಉದ್ದೇಶ ಪೂರೈಸಿದೆ ಎಂದು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದನು. ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾರ ಇಳಿದವನಾಗಿ ಸಂತಸಗೊಂಡನು.

ಶ್ಲೋಕ - 81

ಅನುವಾದ:- ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವರ ಪಡೆದ ರಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗಿದ್ದ ಕಪಿಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ, ಮಿತ್ರ-ಬಂಧುಗಳೊಡಗೂಡಿ, ಪುಷ್ಪಕವನ್ನೇರಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯತ್ತ ನಡೆದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 82

ಅನುವಾದ:- (ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ) ಭರದ್ವಾಜರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಳಿದು, ಭರತನ ಬಳಿಗೆ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಶ್ಲೋಕ - 83

ಅನುವಾದ:- ಮತ್ತೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುತ್ತಾ, ಸುಗ್ರೀವಸಹಿತನಾದ ರಾಮನು ಭರತನಿದ್ದ ನಂದಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಪಕದಿಂದ ಬಂದಿಳಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 84

ಅನುವಾದ:- ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸೋದರರ ಒಡಗೂಡಿ, ಜಟೆಯನ್ನು (ಕಟ್ಟಿದ ಕೂದಲನ್ನು) ಬಿಚ್ಚಿದನು. ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 85

ಅನುವಾದ:- ಲೋಕವು ಹರ್ಷದಿಂದ ಮುದಗೊಂಡಿತು. ಸಂತಸಗೊಂಡಿತು. ಪುಷ್ಪವಾಯಿತು- ಪೋಷಣೆಗೊಂಡಿತು, ಧರ್ಮದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ರೋಗ-ರುಜಿನಗಳಿಂದ ದೂರವಾಯಿತು, ಸ್ವಸ್ಥವಾಯಿತು. ಬರ-ಭಯಗಳಿಂದ ದೂರವಾಯಿತು.

ಶ್ಲೋಕ - 86

ಅನುವಾದ:- (ರಾಮರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ) ಯಾವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಪುತ್ರಮರಣವನ್ನು ಕಾಣರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿಧವೆ-ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಪತಿವ್ರತೆಯರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 87

ಅನುವಾದ:- (ರಾಮರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ) ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಭಯ-ಅವಘಡ ಇಲ್ಲ. ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸಾವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ವರ ಬಾಧೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಸಿವಿನ ವೇದನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳರಿಂದಲೂ ಯಾವ ಭಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ - 88

ಅನುವಾದ:- ನಗರಗಳು, ರಾಜ್ಯಗಳು ಧನ-ಧಾನ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಭರಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸದಾ ಆನಂದ ಹೊಂದಿರುವರು, ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 89

ಅನುವಾದ:- ಮಹಾ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ರಾಮ ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುವರ್ಣಗಳ ದಾನದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುವನು. ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕೋಟಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುವನು. ಅಗಣಿತ ಹಣವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನೀಡುವನು.

ಶ್ಲೋಕ - 90

ಅನುವಾದ:- ನೂರಾರು ರಾಜವಂಶಗಳನ್ನು (ರಾಜ್ಯಗಳ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ) ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವನು. ನಾಲ್ಕುವರ್ಣಗಳ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜನೆಗೊಳಿಸುವನು.

ಶ್ಲೋಕ - 91

ಅನುವಾದ:- ಹತ್ತುಸಾವಿರದ ಹತ್ತುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಮರಾಜ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳುವನು.

ಶ್ಲೋಕ - 92

ಅನುವಾದ:- ಪಾಪ ಕಳೆವ, ಪುಣ್ಯ ನೀಡುವ, ವೇದಸಮ್ಮತವಾದ ಈ ಪಾವನ ರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು ಯಾರು ನಿತ್ಯಪಠನ ಮಾಡುವರೋ ಅವರು ಈ ಜನ್ಮ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾಗುವರು.

ಶ್ಲೋಕ - 93

ಅನುವಾದ:- ರಾಮಚರಿತೆಯಾದ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಆಯುಷ್ಯಪೂರ್ತಿ ಪಠನಮಾಡುವನೋ, ಅವನು, ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ, ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 94

ಅನುವಾದ:- ರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು ನಿತ್ಯ ಪಠಿಸುವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಉತ್ತಮ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆವನು. ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನವನ್ನು, ವೈಶ್ಯನು (ವ್ಯಾಪಾರಿಯು) ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಶೂದ್ರನು ಗರಿಮೆ (ದೊಡ್ಡತನ)ಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ವಿವರಣೆ: ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ರಾಮಾಯಣದ 'ಫಲಸ್ತುತಿ'ಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು (ರಾಮಾಯಣವನ್ನು) ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಪಠನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಮಾಯಣ ಪಠನ ಮಾಡಲು ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಮೊದಲಸರ್ಗವನ್ನಾದರೂ ನಿತ್ಯವೂ ಪಠನ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿತ್ಯ ಪಠನದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರ-ಶಾಂತವಾಗಿ, ಪಾಪವು ನಾಶವಾಗುವುದು. ನಾಲ್ಕು (ವರ್ಣ) ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾದ ಫಲವನ್ನೂ ರಾಮಚರಿತೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಪಠನ ಮಾಡಬೇಕು, ಕೊನೆಪಕ್ಷ, ಒಬ್ಬನು ಪಠನ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಕುಟುಂಬದ ಮೂರು ತಲೆಮಾರು ಮತ್ತು ಮಿತ್ರ-ಬಾಂಧವರೂ ಮರಣದ ಬಳಿಕ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪೂಜ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಆದಿಕಾವ್ಯವಾದ ಶ್ರೀವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ಗವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

VALMIKI RAMAYANAM-

BALAKANDA - SARGA-1

Saint Narada visits hermitage of Valmiki -- Valmiki queries about a single perfect individual bestowed with all good qualities enumerated by him -- Narada, knower of past, present and future, identifies such a man -- describes virtues, qualities of Sri Rama -- narrates briefly the story of his life.

1. तपस्वी ascetic, वाल्मीकिः Valmiki, तपः स्वाध्यायनिरतम् highly delighted in the practice of religious austerities and study of vedas, वाग्विदां वरम् eloquent among the knowledgeable, मुनिपुङ्गवम् preeminent among sages, RGH Nara y enquired.

Ascetic Valmiki enquired of Narada, preeminent among the sages ever engaged in the practice of religious austerities or study of the Vedas and best among the eloquent.

2. अस्मिन् लोके in this world, साम्प्रतम् now, गुणवान् endowed with excellent qualities, कः नु who indeed, वीर्यवांश्च with prowess, धर्मज्ञः च knower of righteousness, कृतज्ञः च grateful (who remembers even little help done by others), सत्यवाक्यः truthful in his statements, दृढव्रतः firm in his vows (till such time he achieves the results), कः who?

"Who in this world lives today endowed with excellent qualities, prowess, righteousness, gratitude, truthfulness and firmness in his vows?

3. कः who?, चारत्र्येण with good conduct, युक्तः is endowed, कः who?, सर्वभूतेषु for all living beings, हितः benefactor, कः

who?, विद्वान् learned man (knower of everything which is to be known), कः who?, समर्थः च competent (capable of doing things which cannot be done by others), कः who? एकप्रियदर्शनः solely delightful in appearance to everyone,

Who is that one gifted with good conduct, given to the wellbeing of all living creatures, learned in the lore (knowledge of all things that is known), capable of doing things which others can not do and singularly handsome?

4. आत्मवान् selfrestrained, कः who?, जितक्रोधः one who has conquered anger, युतिमान् one who is endowed with splendour, अनसूयकः one who is free from envy (envy depicting one's merits as weak points), कः who?, जातरोषस्य excited to wrath, कस्य to whom, संयुगे in the battle, देवाः च celestial beings, devatas, बिभ्यति are afraid of.

Who (among men) is selfrestrained? Who has conquered anger? Who is endowed with brilliance and free from envy? Who is that when excited to wrath even the devatas, are afraid of (let alone foes)?

5. एतत् this, अहम् I, श्रोतुम् to listen, इच्छामि am desirous, मे my, कौतूहलम् curiosity, परं हि is great, महर्षे O Maharshi, त्वम् you, एवंविधम् of such (virtues), नरम् man, ज्ञातुम् to know, समर्थः असि are competent.

O Maharshi, I intend to hear about such a man whom you are able to place? Indeed great is my curiosity".

6. त्रिलोकज्ञः knower of the three worlds, नारदः Narada, वाल्मीकेः Valmiki's, एतत् वचः these words, श्रुत्वा च having heard, श्रूयताम् इति "Listen to me", चामन्त्र्य च having invited,

प्रहृष्टः was delighted, वाक्यम् words, अब्रवीत् spoke.

Invited by Valmiki to take his seat Narada, knower of the three worlds heard him and said with delight, "Listen to me!". And thus spoke.

7. मुने O Sage Valmiki, बहवः many, दुर्लभाः च एव rare in deed are the ordinary people endowed with such qualities, ये गुणाः those qualities, त्वया by you, कीर्तिताः described, तैः with those qualities, युक्तः endowed with, नरः man, श्रूयताम् listen, अहम् I, बुद्ध्वा having ascertained, वक्ष्यामि shall tell you.

"O sage rare indeed are men endowed with the many qualities you have described. I ascertained one. Listen carefully.

8. इक्ष्वाकुवंशप्रभवः born in the race of king Ikshvaku, रामः नाम known as Rama (one who delights others), जनैः by people, श्रुतः is heard, नियतात्मा steady natured (meaning thereby immutable form), महावीर्यः incomprehensible prowess, युतिमान् selfeffulgent, धृतिमान् selfcommanding, वशी subjecting the senses (subjecting the entire world under his control).

People have heard his name as Rama, who was born in the race of king Ikshvaku, having steady nature, possessing incomprehensible prowess, selfeffulgent, selfcommanding and subjecting senses under his control.

9. बुद्धिमान् great intellectual, नीतिमान् learned in ethical (statecraft) philosophy, वाग्मी proficient in speeches, श्रीमान् possessing vast auspiciousness, शत्रुनिर्बहणः destroyer of foes (sins), विपुलांसः broad shouldered, महाबाहुः strongarmed, कम्बुग्रीवः possessing conchshaped neck, महाहनुः having prominent and strong cheeks.

He (Sri Rama) is a great intellectual, adherent to rules, eloquent, handsome, destroyer of foes (sins), broadshouldered, strongarmed, having conchshaped neck and prominent cheeks.

10. महोरस्कः having broad chest, महेष्वासः armed with a great bow (meaning thereby having strong body to carry a bow), गूढजत्रुः has fleshy collar bones, अरिन्दमः is destroyer of foes (sins), आजानुबाहुः has arms extending upto knees, सुशिराः head with noble qualities, सुललाटः has a large and beautiful forehead, सुविक्रमः is endowed with mighty prowess.

Possessing a broad chest, armed with a great bow, with fleshy collar bones, kneelong arms, a noble head, a graceful forehead and great prowess, he is the destroyer of foes (sins).

11. समः neither too tall nor too short, समविभक्ताङ्गः has wellproportioned limbs, स्निग्धवर्णः has shining complexion, प्रतापवान् is mighty and powerful, पीनवक्षाः strong welldeveloped chest, विशालाक्षः has expansive eyes, लक्ष्मीवान् lustrous body, शुभलक्षणः has auspicious qualities (according to science of palmistry).

Mighty and powerful, he has a wellproportioned body, neither tall nor short, shining complexion, welldeveloped chest, large eyes, lustrous body and good qualities.

12. धर्मज्ञः knower of duties (of protecting those who take refuge in him) of life, सत्यसन्धः firm in his vows, प्रजानाम् for his subjects, हिते doing good, रतः intent on, यशस्वी renowned, ज्ञानसम्पन्नः omniscient, प्लः pure and devout, 924: obedient

to elders (or accessible to those who are dependent on him), समाधिमान् meditating on the means of protecting those who took refuge in him.

Pious, firm in his vows, he is ever intent on doing good to his subjects. He is, illustrious, wise, and pure at heart. He is obedient to elders (or accessible to those who are dependent on him) and ever meditating (on the means of protecting those who take refuge in him).

13. प्रजापतिसमः equal to Brahma, श्रीमान् surpassed the entire world in auspiciousness, धाता sustainer of this entire world, रिपुनिषूदनः destroyer of enemies, रक्षिता protector, जीवलोकस्य of all living beings, धर्मस्य of code of morals, परिरक्षिता protector.

Auspicious like Brahma, Sri Rama is the sustainer of this world, destroyer of enemies and protector of all living beings and of the moral code.

14. स्वस्य of his own, धर्मस्य duties of a king, रक्षिता protector, स्वजनस्य च of his own subjects, रक्षिता protector, वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञः knowledgeable in the true nature of vedas and vedangas, धनुर्वेदे च in military science, one of the upavedas (a great archer), निष्ठितः accomplished.

He has performed the duties of a king and protected his subjects. knowledgeable in the true nature of the Vedas he is accomplished in military science (he is a great archer).

15. सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञः knower of the true meaning of all scriptures, स्मृतिमान् has infallible retentive memory, प्रतिभानवान् is talented (possessing brightness of conception), सर्वलोकप्रियः is beloved of all people, साधुः well-disposed and courteous

(even towards those who have done harm), अदीनात्मा une perturbed mind (even in times of extreme grief), विचक्षणः has discrimination (is circumspect in doing right things in right time).

Sri Rama knows the true meaning of all scriptures and has a retentive memory. He is talented (possessing brightness of conception). He is beloved and well-disposed towards all people (and courteous even towards those who have done him harm). He has an unperturbed mind (even in times of extreme grief) and is circumspect (in doing right things at the right time).

16. समुद्रः sea, सिन्धुभिः the rivers, इव like, सद्भिः good persons, सर्वदा ever, अभिगतः is approachable, आर्यः man of virtue, सर्वसमः च एव having equitable disposition towards all, सदैकप्रियदर्शनः always has delightful countenance.

Sri Rama, like sea to rivers, is accessible to men of virtue and has equal disposition towards all. He always has a pleasing appearance.

17. कौसल्यानन्दवर्धनः he, who is enhancing the joys of Kausalya, सः च he also, सर्वगुणोपेतः endowed with all virtues, गाम्भीर्ये in depth of his thoughts, समुद्रः इव like a sea, धैर्येण in fortitude, हिमवान् इव like Himavat mountain.

Sri Rama, bestowed with all virtues, enhanced the joys of Kausalya, He is like the sea in deportment and like Himavat in fortitude.

18. वीर्ये In prowess, विष्णुना सदृशः similar to visnu, सोमवत् in appearance as is full Moon, प्रियदर्शनः pleasing to the sight,

क्रोधे in anger, कालाग्निसदृशः like destructive fire at the end of the world, क्षमया in patience, पृथिवीसमः equal to earth, त्यागे in charity, धनदेन समः like Kubera, सत्ये in truth, अपरः धर्मः इव like another god of justice.

Sri Rama is like Visnu in prowess, the Moon in pleasing appearance, the allconsuming fire in anger, the earth in patience, Kubera in charity and the Sun in steadfastness.

19, 20. महीपतिः दशरथः lord of earth, Dasaratha, एवं गुणसम्पन्नम् him who was possessing all such good qualities, सत्यपराक्रमम् him who had not a vain prowess, श्रेष्ठगुणैः with excellent virtues, युक्तम् endowed with, प्रियम् beloved, प्रकृतीनाम् for his subjects, हितैः with good deeds, युक्तम् endowed with, ज्येष्ठम् eldest, सुतम् son, तं रामम् Sri Rama, प्रकृतिप्रियकाम्यया ever intent on the welfare of the people, प्रीत्या with affection, यौवराज्येन heirapparent, संयोज्यम् to install, ऐच्छत् wished.

With a desire to promote the welfare of the people king Dasaratha decided to install Sri Rama, ionate son as heir (apparent) who was bestowed with all excellent qualities and true prowess, beloved of the people he was ever intent in the welfare of the people.

21. अथ thereafter, तस्य Rama's, अभिषेकसम्भारान् preparations for the installation, दृष्ट्वा having seen, पूर्वम् previously, दत्तवरा was promised with boons, भार्या wife, देवी queen, कैकयी Kaikeyi, रामस्य Rama's, विवासनम् exile, भरतस्य of Bharak ta, अभिषेचनम् enthronement, वरम् boon, एनम् अयाचत begged of Dasaratha.

Thereafter, having seen the preparations for installation of

Rama, queen Kaikeyi who had been promised earlier with boons by Dasaratha demanded of him the exile of Rama and enthronement of Bharata.

22. सः दशरथः Dasaratha, सत्यवचनात् due to being truthful to his word, धर्मपाशेन by the bond of duty, संयतः restrained, प्रियं सुतम् beloved son, रामम् Rama, विवासयामास sent (to the forest).

Dasaratha, true to his word and restrained by the bond of duty, sent his beloved son Rama to the forest.

23. वीरः सः that mighty Sri Rama, कैकेय्याः Kaikeyi's, प्रियकारणात् with a view to gratify, पितुः father's, वचननिर्देशात् by the word of command, प्रतिज्ञाम् his promise, अनुपालयन् while obeying, वनम् forest, जगाम went.

Mighty Sri Rama in order to please Kaikeyi and obey the word of command of his father, went to the forest and help the king to keep his promise to Kaikeyi.

24. विनयसम्पन्नः endowed with modesty, भ्रातुः for brother Rama, दयितः beloved, प्रियः भ्राता brother with natural affection, सुमित्रानन्दवर्धनः one who enhances the joy of Sumitra, लक्ष्मणः Lakshmana, सौभ्रात्रम् affectionate brotherhood, अनुदर्शयन् showing, व्रजन्तम् departing to the forest, तं भ्रातरम् his brother Rama, स्नेहात् out of affection, अनुजगाम ह followed.

Lakshmana beloved brother to Rama is drawn towards him. Endowed with modesty he is an enhancer of the joy of his mother Sumitra. Displaying his fraternal love, he followed Rama who was departing to the forest.

25, 26. रामस्य for Rama, दयिता beloved, भार्या wife, प्राणसमा equal to his vital breath, नित्यम् always, हिता doing fit and proper acts beneficial to him, जनकस्य king Janaka's, कुले in the race, जाता born, निर्मिता created, देवमायेव like Maya MoF hini, the assumed form of visnuhnu, सर्वलक्षणसम्पन्ना endowed with all auspicious characteristics, नारीणाम् among women, उत्तमा the foremost, वधूः daughterinlaw (of Dasaratha), सीताऽपि Sita also, रोहिणी Rohini, (one of the several daughters of Daksha and consort of moon) शशिनम् यथा like moon, रामम् Rama, अनुगता followed.

Born in the race of Janaka and daughterinlaw of Dasaratha, Sita, beloved spouse of Rama is like his vital breath always desired the wellbeing of Rama she followed him like Rohini, the Moon. Endowed with all virtues she is the foremost woman.

27, 28. पौरैः by citizens, पित्रा दशरथेन च by his father Dasaratha also, दूरम् for a long distance, अनुगतः followed, धर्मात्मा रामः Rama of righteous nature (the protector of those who take refuge in him), गङ्गाकूले on the bank of river Ganga, शृङ्गिबेरपुरे at Shrungiberapura, निषादाधिपतिम् the king of Nishadas, प्रियम् endeared to him, गुहम् Guha, आसाद्य having approached, गुहेन along with Guha, लक्ष्मणेन by Lakshmana, सीतया च and by Sita, सहितः accompanied सूतम् charioteer Sumantra, व्यसर्जयत् sent back.

The citizens and Dasaratha followed Rama for a long distance. Rama of righteous nature having approached Guha, king of nishadas, at Shrungiberapura sent back charioteer Sumantra and Rama along with Sita and Lakshmana crossed

river Ganga.

29, 30. ते they, वनेन from one forest, वनम् to another forest, गत्वा having gone, बहूदकाः नदीः deep and broad rivers with plenty of waters, तीर्त्वा having crossed, भरद्वाजस्य sage Bharadwaja's, शासनात् order, चित्रकूटम् Chitrakuta mountain, अनुप्राप्य having reached, रम्यम् delightful, आवसथम् abode (a hut made of leaves), कृत्वा having constructed, ते they (having enjoyed such comforts), त्रयः three, तत्र वने in the forest located in Chitrakuta mountain, रममाणाः enjoying, देवगन्धर्वसङ्काशाः resembling devas and gandharvas, सुखम् happily, न्यवसन् dwelt.

Moving from one forest to another and crossing deep and wide rivers with plenty of waters, reached the Chitrakuta mountain by the command of sage Bharadwaja. They raised a hut made of leaves in the forest located in Chitrakuta mountain. and dwelt there happily resembling devas and gandharvas.

31. तथा in that way, रामे when Rama, चित्रकूटम् गते had set out to Chitrakuta, पुत्रशोकातुरः stricken by the grief over the separation from his son, राजा दशरथः king Dasaratha, सुतम् about his son, विलपन् wailing, स्वर्गम् heavens, जगाम went.

When Rama had set out to Chitrakuta, king Dasaratha, stricken by the grief over the separation from his son and mourning over him departed to heavens.

32. तस्मिन् when he (Dasaratha), मृते had died, वसिष्ठप्रमुखैः द्विजैः with Vasishta and other brahmins, राज्याय to rule the kingdom, नियुज्यमानः had been ordered, महाबलः mighty,

भरतः तु Bharata, राज्यम् kingdom, नैच्छत् did not desire to rule .

After Dasaratha had passed away, mighty Bharata did not desire to rule the kingdom against the orders by Vasishtha and other brahmins.

33. वीरः The brave person who had conquered envy and hatred, रामपादप्रसादकः in order to propitiate Rama's feet, स he, वनं forest, जगाम went.

The brave Bharata, who had conquered envy and hatred went to the forest in order to worship Rama's feet.

34. आर्यभावपुरस्कृतः worshipped with reverence, सुमहात्मानम् highly respectable, सत्यपराक्रमम् truthful chivalry, गत्वा having reached, रामम् Rama, भ्रातरं रामम् brother Rama, अयाचत् im- plored. धर्मज्ञः knower of righteousness, त्वमेव you alone, राजा इति should be the king, रामम् addressing Rama, वचः words, अब्रवीत् spoke.

Bharata reached Rama, so pleasing venerable, truthful and chivalrous, worshipped him with reverence and im- plored. Bharata addressing Rama said, 'You are knower of righteousness. You alone should be the king (meaning that when the elder brother is alive, the younger brother is pro- hibited from ruling the kingdom)'.

35. रामोऽपि eventhough he delights everybody, परमोदारोऽपि eventhough exceedingly generous (in fulfilling the desires like absorption in divinity etc, of those who take refuge in him), सुमुखोऽपि eventhough having cheerful countenance

(when somebody approaches him for favours), राम Rama, सुमहायशाः greatly renowned (because of dispensing charities), महाबलः highly capable (in fulfilling the desires of others), पितुः father's, आदेशात् by command, राज्यम् kingdom, नैच्छत् refused to accept.

Although a source of universal delight, although exceedingly generous and of cheerful countenance, highly renowned and capable Rama refused to accept the kingdom in accordance with the command of his father.

36. भरताग्रजः Bharata's elder brother, Rama, राज्याय to rule the kingdom, अस्य to him, पादुके his own sandals, न्यासम् in deposit, as symbol of authority, दत्त्वा having given, ततः thereafter, पुनःपुनः repeatedly, भरतम् Bharata, निवर्तयामास persuaded him to return to the capital.

Having handed over his sandals to Bharata as symbol of authority for ruling the kingdom, Rama persuaded him again and again to return to the capital.

37. सः Bharata, कामम् desire, अनवाप्यैव without fulfilling only, रामपादौ sandals of Rama, उपस्पृशन् touching with reverence, रामागमनकासया eagerly awaiting the return of Rama, नन्दिग्रामे in Nandigram, राज्यम् अकरोत् ruled the kingdom.

Disappointed in his mission to take Rama back, Bharata worshipped the sandals of Rama and ruled the kingdom from Nandigram, awaiting his return.

38. भरते when Bharata, गते तु had gone, श्रीमान् one possessing brightness, सत्यसन्धः steadfast in his vows, जितेन्द्रियः conquered the senses, रामः तु Rama, नागरस्य जनस्य च of city

dwelling citizens', पुनः again, तत्र in that Chitrakuta mountain, आगमनम् arrival, आलक्ष्य perceiving, एकाग्रः with undivided concentration of mind and resoluteness (to fulfill the promise given to his father), दण्डकान् Dandaka forest, प्रविवेश ह entered.

When Bharata departed, Sri Rama, a man of good fortune and steadfast in vows one who had conquered under control perceiving that the citizens from Ayodhya would arrive there, entered the Dandaka forest with single minded determination (so that there would not be breach of his promise).

39. राजीवलोचनः lotus eyed, रामः Rama, महारण्यम् dreary forest (Dandakaranya) प्रविश्य तु having entered, विराधम् Viradha, राक्षसम् Rakshasa, हत्वा after slaying, शरभङ्गम् sage Sarabhangha, सुतीक्ष्णं च also sage Sutikshna, अगस्त्यं च sage Agastya, तथा and, अगस्त्यभ्रातरं च brother of sage Agastya, ददर्श ह saw.

Having entered the dense forest Dandaka, Rama slew the demon Viradha and saw the sages Sarabhangha, Sutikshna and Agastya with his brother.

40. अगस्त्यवचनात् च एव as directed by sage Agastya, ऐन्द्रम् given by Indra, शरासनम् bow, खड्गं च a sword, अक्षयसायकौ inexhaustible arrows, तूणी च and quivers, परमप्रीतः extremely delighted, जग्राह received.

As directed by sage Agastya, Rama received with extreme delight a bow, a sword and quivers with inexhaustible arrows, given by Indra to Agastya (to be passed on to Rama).

41. तस्य रामस्य when Rama, वने in that forest (in the her-

mitage of sage Sarabhanga), वसतः was dwelling, सर्वे ऋषयः all the ascetics, वनचरैः सह along with those inhabiting the forest, असुररक्षसाम् asuras and rakshasas (seizing upon the lives), वधाय for destruction, अभ्यागमन् approached.

While Rama was dwelling in the forest (in the hermitage of sage Sarabhanga), all the ascetics along with others (sages) inhabiting the forest approached Rama requesting for the destruction of the asuras and rakshasas seizing upon their lives.

42. सः Rama, राक्षसानाम् for rakshsas (abode of), वने in that forest, तेषां to those ascetics, तथा that prayer, प्रतिशुश्राव assented, ऋषीणाम् of the ascetics, अग्निकल्पानाम् in lustre resembling flaming fire, दण्डकारण्यवासिनाम् inhabitants of Dandakaranya, संयति in the battle, रक्षसाम् of rakshsas, वधश्च slaying also, रामेण by Rama, प्रतिज्ञातः was promised.

Rama promised those ascetics, who resembled flaming fire in lustre living in Dandakaranya

inhabited by rakshsas to slay them.

43. तत्रैव वसता while living in that place itself, तेन by Rama, जनस्थाननिवासिनी resident of Janasthana area (of Dandakaranya), कामरूपिणी capable of assuming any form at will, राक्षसी शूर्पणखा female demon Surpanakha, विरूपिता was deformed.

During his stay there a demon called Surpanakha living in Janasthana (resting place for the army of Ravana in Dandakaranya) and capable of assuming any form at will was rendered deformed by Lakshmana.

44. ततः thereafter, शूर्पणखावाक्यात् (instigated) by the words of Surpanakha, उद्युक्तान् ready for a battle, सर्वराक्षसान् all the rakshasas, खरम् एव Khara only, त्रिशिरसं च Trisira also, दूषणम् Dushana, राक्षसं च एव rakshasa also, तेषाम् their, पदानुगान् च एव followers also, रामः Rama, वने in the forest, निजघ्नान् killed.

Thereafter Rama killed in the fight all the rakshasas, Khara, Trisira, and Dushana with their followers in a battle who were instigated by Surpanakha's words.

45. तस्मिन् वने in that forest, निवसता by Rama who was living, जनस्थाननिवासिनाम् of the inhabitants of Janasthana, रक्षसाम् of rakshasas, चतुर्दशसहस्राणि fourteen thousand of them, निहतानि आसन् were killed.

During his stay in that forest Rama killed fourteen thousand rakshasas who were inhabitants of Janasthana.

46. ततः thereafter, रावणः Ravana, ज्ञातिवधम् slaughter of fellow rakshasas, श्रुत्वा having heard, क्रोधमूर्छितः became violent with anger, मारीचं नाम named Maricha, राक्षसम् rakshasa, सहायम् help, वरयामास sought for.

Having heard the slaughter of fellow rakshasa, Ravana became violent with anger and sought the help of a rakshasa named Maricha.

47. "रावण O Ravana, बलवता with that mighty and powerful (because of slaying of Khara etc. rakshasas), तेन with that Rama, विरोधः hostilities, ते to you, न क्षमः is not proper" in this way, मारीचेन by Maricha, सुबहुशः well in many ways, वार्यमाणः dissuaded, सः रावणः that Ravana.

Maricha repeatedly dissuaded him saying, 'O Ravana It is not proper for you to enter into hostility with the mighty and powerful Rama'.

48. रावणः Ravana, कालचोदितः incited by destiny, तद्वाक्यम् those words, अनादृत्य तु disregarding, सहमारीचः followed by Maricha, तस्य आश्रमपदम् towards his hermitage, तदा then, जगाम went.

Disregarding his words Ravana incited by fate left for the hermitage of Rama along with Maricha.

49. मायाविना by the deceitful, तेन by him (Maricha), नृपात्मजौ princes (Rama and Lakshmana), दूरम् far away, अपवाह्य drawe ing them away, जटायुषम् Jatayu, गृध्रम् vulture, हत्वा having killed, रामस्य Rama's, भार्याम् wife, Sita, जहार carried away.

He with the help of deceitful Maricha drew the princes (Rama and Lakshmana) far away from their hermitage abducted Sita the wife of Rama and slaughtered vulture Jatayu.

50. राघवः Rama, निहतम् struck down, गृध्रम् eagle Jatayu, दृष्ट्वा having seen, मैथिलीम् the princess of Mithila, Sita, हताम् abducted, श्रुत्वा च having heard (from Jatayu), शोकसन्तप्तः distressed with grief, आकुलेन्द्रियः with obscured senses, विललाप bewailed.

Having seen and heard from the eagle Jatayu struck down by Ravana that Sita had been abducted Rama bewailed, choked with tears his senses dulled by distress.

51. तेनैव शोकेन pervaded by that sorrow, ततः then, गृध्रं जटायुषम् vulture Jatayu, दध्वा having consigned to flames,

वने in the forest, सीताम् Sita, मार्गमाणः wandering in search of, रूपेण in form, विकृतम् deformed, घोरदर्शनम् dreadful appearance, कबन्धं नाम named Kabandha, राक्षसम् rakshasa, सन्ददर्श ह beheld.

Then he performed in the midst of tears the funeral rites of the vulture Jatayu. Wandering in search of Sita, he beheld a rakshasa named Kabandha who was dreadful, in deformed in appearance.

52. महाबाहुः mightyarmed Rama, तम् that Kabandha, निहत्य having killed, ददाह consigned him to flames, सः he (his soul), स्वर्गतश्च ascended heaven, स च Kabandha (while leaving for heavens), राघव O Raghava, धर्मचारिणीम् performing religious duties, धर्मनिपुणाम् proficient in practising austerities duties, श्रमणीम् female ascetic, शबरीम् belonging to Sabara community, अभिगच्छ visit her, अस्य to Rama, इति कथयामास informed.

Mightyarmed Rama, having killed Kabandha, consigned his body to flames. While leaving for heavens he informed him saying, 'O Raghava, there is a female ascetic in Sabara community, performing religious duties and proficient in practising austerities. You may visit her'.

53. महातेजाः possessing great splendour, शत्रुसूदनः destroyer of enemies, सः he, शबरीम् towards Sabari, अभ्यगच्छत् had gone, दशरथात्मजः son of Dasaratha, रामः Rama, शबर्या by Sabari, सम्यक् duly, पूजितः worshipped.

Rama son of Dasaratha, destroyer of enemies and possessing great splendour approached Sabari who duly wor-

shipped him.

54. पम्पातीरे on the bank of Pampa, वानरेण with a monkey, हनुमता named Hanuman, सङ्गतः ह was united, हनुमद्वचनात् on the advice of Hanuman, सुग्रीवेण चैव by Sugriva also, समागतः was united.

On the bank of Pampa he met a monkey named Hanuman on whose advice he made friendship with Sugriva.

55. महाबलः mighty and powerful, रामः Rama, आदितः right from the beginning, तत् सर्वम् all that story, विशेषतः particularly, सीतायाश्च Sita's, यथावृत्तं as it happened (abduction), सुग्रीवाय च to Sugriva, also to Hanuman, शंसत् related.

Mighty Rama related to Sugriva all that had happened right from the beginning, more importantly Sita's abduction and also to Hanuman.

56. वानरः monkey, सुग्रीवः Sugriva, रामस्य Rama's, तत् सर्वम् all that story, श्रुत्वा having heard, प्रीतः pleased, अग्निसाक्षिकं चैव witnessed by Agni, god of fire, रामेण with Rama, सख्यं चकार, made a pact of friendship

Hearing everything that story from Rama, Sugriva was very pleased and made a pact with Rama in the presence of Agni as witness.

57. ततः thereafter, दुःखितेन by him who was filled with sorrow, वानरराजेन by the king of monkeys, Sugriva, वैरानुकथनं प्रति his story about hostilities (with Vali), रामाय to Rama, सर्वम् entirely, प्रणयात् out of friendship, आवेदितम् was communicated.

Thereafter Sugriva, king of monkeys filled with sorrow narrated to Rama out of friendship the entire account of his hostilities (with Vali).

58. तदा then, रामेण by Rama, वालिवधं प्रति about slaying of Vali, प्रतिज्ञातम् vowed, तत्र there, वानरः Sugriva, वालिनः Vali's, बलम् च prowess, कथयामास described.

Then Rama vowed to slay Vali. The monkey (Sugriva) described about Vali's prowess to Rama.

59. सुग्रीवश्च Sugriva also, राघवे in Rama's, वीर्येण prowess, नित्यम् always, शङ्कितः आसीत् had a doubt, सुग्रीवः Sugriva, राघवप्रत्ययार्थम् with a view to get convinced about Rama, दुन्दुभेः rakshasa named Dundubhi, महापर्वतसन्निभम् resembling a high mountain, उत्तमं कायम् huge body, दर्शयामास showed.

Doubtful of the prowess Sugriva of Rama Sugriva in order to get convinced showed him the huge (dead) body of Dundubhi resembling a big mountain.

60. महाबलः one endowed with strength, महाबाहुः strong armed (Rama), अस्थि skeleton, प्रेक्ष्य having looked, उत्स्मयित्वा smiling at a depth for a while, पादाङ्गुष्ठेन with the great toe of the foot, सम्पूर्णं completely, दशयोजनम् to a distance of ten yojanas (eighty miles), चिक्षेप kicked off.

The strongarmed Rama, who was endowed with great strength looked at the skeleton and smiled within himself for a while. He kicked off the skeleton with the great toe of his foot completely to a full distance of ten yojanas (eighty miles).

61. तथा then, पुनश्च again, प्रत्ययम् confidence, जनयन् creating, एकेन with one, महेषुणा mighty shaft, सप्त सालान् seven palmyra trees, गिरिम् a mountain, रसातलं चैव Rasatala (one of the seven lower worlds under the earth), बिभेद penetrated.

Again in order to create confidence (in Sugriva), he released a single mighty shaft which penetrated seven palmyra trees, a mountain and the Rasatala.

62. ततः thereafter, तेन by that act, प्रीतमनाः well pleased, स महाकपिः that mighty monkey Sugriva, विश्वस्तः च was convinced, रामसहितः together with Rama, तदा then, गुहाम् a cave, किष्किन्धाम् city of Kishkindha, जगाम approached.

Pleased with Rama's action and convinced of his prowess he left thereafter with Rama he left for Kishkindha which was like a cave.

63. ततः then, हरिवरः best of monkeys, हेमपिङ्गलः yellowish hued like gold, सुग्रीवः Sugriva, अगर्जत् roared, तेन महता with great, नादेन voice, हरीश्वरः lord of monkeys (Vali), निर्जगाम came out.

On entering the city of Kishkindha, Sugriva the best of monkeys of reddish yellow hue roared with a great voice. There upon Vali, the lord of monkeys came out (of the cave).

64. तदा then, ताराम् Tara (Vali's wife), अनुमान्य having convinced, सुग्रीवेण Sugriva, समागतः joined (entered into a combat), राघवः Raghava, तत्र there, एनम् him, एकेन with one, शरेण च single shaft, निजघान killed.

After convincing his wife Tara, who was dissuading from this, Vali entered into a combat with Sugriva. There, Rama killed Vali with a single shaft.

65. राघवः Rama, सुग्रीववचनात् in compliance with the words of Sugriva, वालिनम् Vali, आह्वे in the battle, हत्वा having killed, ततः thereafter, तद्राज्ये in that kingdom of Vali, सुग्रीवमेव Sugriva itself, प्रत्यपादयत् proposed (installed).

After he killed Vali in the combat in compliance with the words of Sugriva, Rama installed Sugriva as king.

66. सः वानरर्षभः च the best of monkeys, Sugriva, जनकात्मजाम् Janaka's daughter, Sita, दिदृक्षुः desirous of seeing, सर्वान् all, वानरान् monkey forces, समानीय after summoning, दिशः in various directions, प्रस्थापयामास despatched.

The best of monkeys (Sugriva) gathered his monkey forces and despatched them in various directions in search of Janaka's daughter (Sita).

67. ततः thereafter, बली हनुमान् mighty Hanuman, सम्पातेः Sampathi's, गृध्रस्य vulture's, वचनात् in accordance with suggestion, शतयोजनविस्तीर्णम् extending over a hundred yojanas (about 800 miles), लवणार्णवम् saltsea, पुष्टुवे leapt over.

At the suggestion of the vulture, Sampathi mighty Hanuman leapt over the salt ocean extending over a hundred yojanas.

68. रावणपालिताम् ruled by Ravana, लङ्काम् पुरीम् city of Lanka, समासाद्य having reached, तत्र there, अशोकवनिकाम् गताम् who had gone to Ashoka garden, ध्यायन्ताम् contemplating (on

Rama), सीताम् Sita, ददर्श found.

Hanuman arrived at the city of Lanka ruled by Ravana and found Sita in the Ashoka garden meditating on Rama.

69. अभिज्ञानम् as token of recognition (Rama's ring), निवेदयित्वा having presented, प्रवृत्तिं च the entire account, निवेद्य च having related, वैदेहीम् daughter of the king of Videha with its capital at Mithila, Sita, समाश्वास्य having consoled, तोरणम् outer gate of the garden, मर्दयामास crushed.

Hanuman delivered Rama's ring to Sita as a token of recognition, related the whole story and consoled her. He then crushed the arch (of the outer gate of the garden) before leaving.

70. पञ्च सेनाग्रगान् five commanders, सप्त मन्त्रिसुतानपि seven sons of counsellors, हत्वा having killed, शूरम् valiant, अक्षं च Akshaya Kumara, son of Ravana, निष्पिष्य having stamped, ग्रहणम् समुपागमत् got caught, to be taken as captive.

After killing five commanders, seven sons of the counselors, stamping out valiant Akshayakumara, the son of Ravana, Hanuman got himself captured (to be taken as captive).

71, 72. वीरः mighty warrior, महाकपिः great monkey, Hanuman, पैतामहात् by Brahma's, वरात् boon, आत्मानम् his own self, अस्त्रेण by the weapon (given by Brahma), उन्मुक्तम् released, ज्ञात्वा coming to know, यदृच्छया casually (in the expectation of his another objective of seeing Ravana), यन्त्रिणः restrained by ropes, तान् राक्षसान् those rakshasas, मर्षयन् while enduring, ततः after completion of that act, मैथिलीम् सीतां ऋते except Sita (Mythili), लङ्कां पुरीम् the city of Lanka, दग्ध्वा having burnt,

रामाय for Rama, प्रियम् welcome tidings, आख्यातुम् to deliver, पुनः आयात् returned again.

The heroic Hanuman came to know that he could be released from the entanglements of the weapon granted to him through a boon by Brahma. He allowed himself to be restrained by the rakshasas with the ropes for the sake of achieving his other objective of seeing Ravana. Thereafter, he burnt the whole of Lanka except the place where Sita was and returned to deliver the good news to Rama.

73. अमेयात्मा possessing boundless intellect, सः he (Hanuman), महात्मानम् highly courageous, रामम् Rama, अधिगम्य having reached, प्रदक्षिणम् circumambulation, कृत्वा having made, दृष्टा seen, सीता Sita, इति in this manner, तत्त्वतः truthfully, न्यवेदयत् informed.

Reaching Rama the great Hanuman gifted with boundless intellect circumambulated him and infact informed him that he had seen Sita.

74. ततः thereafter, सुग्रीवसहितः together with Sugriva, महोदधेः तीरम् shore of mighty ocean, गत्वा having reached, आदित्यसन्निभैः resembling sharp and hot rays of sun, शरैः with shafts, समुद्रम् Samudra, lord of the waters, क्षोभयामास agitated.

Thereafter, Rama reached the shore of the ocean together with Sugriva and saw the ocean agitated with shafts burning like the Sun.

75. सरितां पतिः lord of rivers, समुद्रः Samudra, आत्मानम् in his own form, दर्शयामास appeared (to Rama), समुद्रवचनात् च एव on

the advice of Samudra , नलम् through Nala, सेतुम् a bridge, अकारयत् got it built.

Samudra, lord of rivers, (afraid of Rama's anger) and having appeared in his own form, and on his advice got a bridge built with the help of Nala.

76. रामः Rama, तेन through that bridge, लङ्कापुरी city of Lanka, गत्वा having reached, आह्वे in the battle, रावणम् Ravana, हत्वा after slaying, सीताम् Sita, प्राप्य having recovered, अनु thereafter, पराम् great, ब्रीडाम् embarrassment, उपागमत् experienced (pursuant to her stay in others' house for a long time).

Rama entered the city of Lanka by means of that bridge, killed Ravana in the battle and recovered Sita. Thereafter he felt greatly embarrassed (for accepting his wife who had stayed in an others.

77. ततः for that reason, रामः Rama, जनसंसदि in the assembly of men, ताम् about Sita, परुषम् harsh words, उवाच spoke, सती chaste, सा सीता Sita, अमृष्यमाणा incapable of enduring those words, ज्वलनं विवेश entered flaming fire.

Rama spoke harsh words about Sita in the assembly. Sita, incapable of enduring such words, entered fire.

78. ततः thereafter, अग्निवचनात् because of the testimony of firegod, सीताम् Sita, विगतकल्मषाम् sinless, ज्ञात्वा having known, रामः Rama, सम्प्रहृष्टः exceedingly pleased, सर्वदैवतैः by all gods, पूजितः was adored, बभौ shone.

With the of testimony of the firegod, Rama was exceed-

ingly pleased to know that Sita was sinless. All the gods adored him.

79. महात्मनः of highly courageous, राघवस्य Rama's, तेन महता कर्मणा by that great act, सचराचरम् all the animate and inanimate beings, सदेवर्षिगणम् including groups of gods and sages, त्रैलोक्यम् in three worlds, तुष्टम् wellpleased.

All the animate and inanimate beings, gods and sages in the three worlds were very pleased at this noble deed of the great Rama.

80. रामः Rama, विभीषणम् Vibhisana, राक्षसेन्द्रम् king of rakshasas, लङ्कायाम् in the city of Lanka, अभिषिच्य coronated, तदा then, कृतकृत्यः having accomplished his objective, विज्वरः free from distress, प्रमुमोद ह was exceedingly rejoiced.

After coronating the rakshasa chief Vibhishana in the city of Lanka, Rama free from distress, exceedingly rejoiced after having accomplished his objective.

81. रामः Rama, देवताभ्यः from devatas, वरम् boon, प्राप्य having obtained, वानरान् monkeys fallen in the battle, समुत्थाप्य च revived, सुहृद्वृतः accompanied by friends, पुष्पकेण by Pushpaka, the aerial car, अयोध्याम् Ayodhya, प्रस्थितः set out.

Having obtained a boon from the devatas (who had come to see him) Rama, revived all monkeys (fallen in the battle) and set out for Ayodhya accompanied by friends in the pushpaka (aerial car).

82. सत्यपराक्रमः steadfast in truth, रामः delightful to every body, भरद्वाजाश्रमम् hermitage of Bharadwaja, गत्वा having

gone, भरतस्यान्तिकम् to the presence of Bharata, हनूमन्तम् Hae numan, रामः Rama, व्यसर्जयत् despatched.

Rama who was a delight of all whose strength lies in truth went to the hermitage of Bharadwaja (as promised) and despatched Hanuman to Bharata as his messenger.

83. पुनः again, सुग्रीवसहितः accompanied by Sugriva, सः Rama, आख्यायिकाम् recalling earlier incidents, जल्पन् conversing with each other, तदा then, तत् पुष्पकं समारुह्य mounting on that Pushpaka, नन्दिग्रामम् to Nandigram, ययौ departed.

Again accompanied by Sugriva and recalling earlier incidents and after both of them discussed with each other, Rama departed to Nandigram riding that pushpaka chariot.

84. अनघः sinless, रामः Rama, नन्दिग्रामे in Nandigram, भ्रातृभिः सहितः along with his brothers, जटाम् matted lock, हित्वा shedding, सीताम् Sita, अनुप्राप्य having regained, राज्यम् kingdom, पुनः again, अवाप्तवान् got (back).

At Nandigram sinless Rama arrived, met his brothers. They shed their matted locks. With Sita restored he regained his kingdom.

85. लोकः entire world, प्रहृष्टमुदितः rejoiced with happiness, तुष्टः contended (because of fulfillment of their desire), पुष्टः grown in strength because of happiness, सुधार्मिकः with righteousness, निरामयः without sufferings or agonies, अरोगः without diseases, दुर्भिक्षभयवर्जितः च and without fear of famine.

The entire world rejoiced with happiness with their desire

fulfilled they were content. All people were following the path of righteousness. There was no fear of sufferings or agonies, diseases or famine.

86. पुरुषाः men, कचित् any where, किञ्चित् even little, पुत्रमरणम् death of ones's own son, न द्रक्ष्यन्ति will not see, नार्यश्च women, अविधवाः will not be widowed, नित्यम् always, पतिव्रताः भविष्यन्ति will be devoted to their husbands.

During the period of Rama's rule, no where would men witness the death of their sons or women widowed. They would ever remain chaste and devoted to their husbands.

87. तत्र in that kingdom of Rama, अग्निजं भयम् fear due to fire, किञ्चित् न not even little, जन्तवः creatures, अप्सु in water, न मज्जन्ति will not be drowned, वातजं भयम् danger due to wind, किञ्चित् न not even little, तथा and, ज्वरकृतम् अपि न also no fear from fever, न क्षुब्धयम् अपि no fear from hunger, तथा and, तस्काम रभयं न no fear from thieves.

There (in the kingdom of Rama) was no fear of fire, water, wind, disease, hunger and also theft.

88. नगराणि च cities, राष्ट्राणि च villages, धनधान्ययुतानि rich in food grains and wealth, यथा कृतयुगे as in kritayuga, तथा in the same way, सर्वे all, नित्यम् ever, प्रमुदिताः were happy.

and food grains. People lived All the cities and villages were affluent with wealth happily as though they lived in Kritayuga.

89. महायशाः highly renowned, अश्वमेधशतैः by hundreds of Aswamedha sacrifices, तथा and बहुसुवर्णैः Bahusuvarnaka

sacrifices (where gold is given as charity on large scale), इष्ट्वा satisfying the gods, गवाम् cows, कोट्ययुतम् hundreds of thousands, दत्त्वा having bestowed, असंख्येयम् countless, धनम् wealth, ब्राह्मणेभ्यः for brahmins, दत्त्वा having bestowed, ब्रह्मा लोकं प्रयास्यति will proceed to Brahmaloka.

Highly renowned Rama, having satisfied the gods with the performance of a hundred of aswamedhas and many suvar-nakas bestowing hundreds of thousands of cows and im-mense wealth on the brahmins, will return to Brahmaloka.

90. राघवः Rama, अस्मिन् लोके in this world, शतगुणान् hundred times, राजवंशान् royal dynasties, स्थापयिष्यति will establish, चातुर्वर्ण्यम् four castes, स्वे स्वे in their respective, धर्मे duties, नियोक्ष्यति will employ.

Rama will establish hundredfold royal dynasties and em-ploy the four castes to do their respective duties, in this world.

91. रामः Rama, दशवर्षसहस्राणि for ten thousand years, दशवर्षशतानि च ten hundred years, राज्यम् kingdom, उपासित्वा reigning, ब्रह्मलोकम् Brahmaloka, प्रयास्यति will attain.

Rama, reigning the kingdom for eleven thousand years, will attain Brahmaloka.

92. इदं रामचरितम् this story of Rama, पवित्रम् sacred, पापघ्नम् destroyer of sins, पुण्यम् auspicious, वेदैः by vedas, सम्तितं च equal to, यः who, पठेत् reads, सर्वपापैः from all sins, प्रमुच्यते will be released.

This story of Rama is sacred and holy. It destroys sins and

is equal to the Vedas. Whosoever reads it will be freed from all sins.

93. एतद् रामायणम् this Ramayana, आख्यानम् true meaning, आयुष्यम् longevity, पठन् reading, नरः men, सपुत्रपौत्रः with sons and grandsons, सगणः with servants and relations, प्रेत्य after death, स्वर्गे in heavens, महीयते worshipped.

This story of Ramayana enhances longevity of those who read it and recite it. They will be worshipped in heavens after their death along with their sons and grandsons, servants and relations.

94. पठन् जनः People by reading this, द्विजः स्यात् if he is a brahmin, वागृषभत्वम् proficient in the eighteen branches of learning, ईयात् attains, क्षत्रियः kshatriya, भूमिपतित्वम् lordship over landed possessions, ईयात् gets, वणिग्जनः vaisya, पण्यफलत्वम् fruits of his merit, ईयात् gets, जनश्च men, शूद्रोऽपि sudra also, महत्त्वम् greatness, ईयात् attains.

A brahmin becomes proficient in the eighteen branches of learning a kshatriya gets lordship over landed possessions a vaisya gets the fruits of his business and sudra also attains greatness by reading Ramayana".

इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीय आदिकाव्ये बालकाण्डे

(श्रीमद्रामायणकथासङ्क्षेपो नाम) प्रथमः सर्गः ॥

(Thus ends the first sarga of Balakanda of the holy Ramayana in synopsis of the first epic composed by sage Valmiki.)

1-1-1 This the first stanza of Sri Valmiki Ramayana. Sage Valmiki who attained divine power by his penance and deep meditation asked sage Narada an instant traveller of triple world, as, who is the best among the men on earth.

The revered sage Valmiki knew that Vishnu-supreme personality of godhead will incarnate on earth as Srirama who would be the noblest among men with matchless virtues, but he was curious to know the same from the divine personality i.e. sage Narada.

Divine sage Narada advised Ramacharitam - the holy biography of Lord Srirama to sage Valmiki. Sage Valmiki comprehended entire Ramacharitam advised by sage Narada. Having concised the same Valmiki maharshi composed it in his mind and was waiting for the right time to propagate Ramacharitam. And then he got the twins Kusha and Lava sons of Seetha born to Rama. Kusha and Lava were also good singers. Sage Valmiki taught them Ramacharitam.

Kusha and Lava sang the Ramacharitam before the Rama himself in the palace of Ayodhya. The version of Ramacharitam that was sung by Kusha and Lava has been passed on generation by generation, till date.

Ex- 2 From the stanza 2-5 sage Valmiki humbly enquires about the best among men by collecting rare qualities that could be seen merely in divine personalities.

Ex-4 Here in these above mentioned stanzas sage Valmiki putforth very rare qualities that could be merely seen in divinities. Divine Narada answered for the query as follows-

Ex-5- Sage Valmiki having collected extraordinary qualities

that could not be seen in mortals, asked Trikalajnani Narada that who is attributed with such qualities on earth.

Sage Narada is Trikalajnani the knower of past, present and future, therefore, Valmiki said to Narada that “o revered ! except your holiness no one can know the noblest personality attributed with above said qualities.

Ex-7 - Agreeing with the opinion of sage Valmiki, Sage Narada said- ‘of course, o sage Valmiki! as you said the person with such divine qualities could be found but very rare in this world. As per my best of knowledge I shall get you a name of such super personality hailed from Ikshwaku lineage the Solar dynasty.

Ex- 12 – Dharma the law and it’s practice, is subtle and is transitional as the time passes. It should be reformed according to the transition takes place in society. A king – the administrator of a state should know perfectly about Dharma as per the transition of the same.

Rama was such king who knew the subtlty of Dharma and executed it twice in the matter of his beloved wife Sitha. First one was the testimony of fire for Sitha and second one was when he abandoned her by sending to forest.

Ex-14- Here in this stanza “ रक्षिता स्वस्य धर्मस्य” and “ धर्मस्य परिरक्षिता” both the adjectives to Rama seem indiffarent , because, apparently bear equal meaning. But both denote diffrent meaning.

‘**Rakshitaa svasya dharmasya**’ means a maintainer of his own assigned duties. Whereas ‘**Dharmasya parirakshita**’ means as a king he has to protect-uphold law and it’s practice commonly for all his subjects.

Ex 16- In this stanza figure of speech- Alankaara is Upamaa-Simile, as Rama is compared to an ocean. Definition of Upama – “उपमा यत्र सादृश्यलक्ष्मीः उल्लसति द्वयोः” comparison between two objects exposing their common factors.

In Upama Alankaara four points to be comprehended such as-

1. Upamanam- The object with which an another object is compared.
2. Upameyam – The object being described and compared to another object (Upamanam).
3. Upamavaachakam - The word - इव, वत् – Like, as like as, which denotes comparison.
4. Saadharanadharmah – The common factor between Upamanam and Upameyam, a fundamental point in Simile.

Ex 23- Here, in this act of Rama that he left the kingship and proceeded towards forest, bears three reasons, is thought provoking.

Firstly, keeping up promise of his father Dasharatha made to kaikayee.

Secondly, obeying the instruction of the father.

Thirdly, to fulfill the desire of his step mother Kaikayee.

Among three, for the only reason Rama would have definitely gone to forest is the nature of Rama.

Ex 31- When the body is affected with disease when the mind is smitten with grief a man can't be recovered, more so his body will be subsided to death.

Ex – 38 If Rama would stay in Chitrakuta forest people of Ayodhya would come again and again to see Rama. By their frequent arrival in Chitrakuta Rama's purpose of staying in forest would have not been served, therefore, Rama along with Sita and Lakshmana left Chitrakuta and entered dense woods of Dandaka.

Ex- 39 Along with Sita and Lakshmana Rama visited so many hermitages of sacred sages such as Sharabhanga, Suteekshna, Bharadwaja, Agastya and others and received blessings and also blessed them to attain salvation.

Ex- 50. In this stanza sage Valmiki portrayed Rama as 'आकुलेन्द्रियः विलाप' - Rama wept with contracted limbs of body. Yes of course, a man struck with immense grief would only weep rather than any other action, as his all sense organs would be inactive. The same had happened with Rama as he had lost Sita as dear as life.

Ex -51. A cursed demon by name Kabandha was dwelling in Dandaka forest. His face and neck were got into his body. He had a giant body and was stretching his longer hands and would gobble wild animals and humans as well.

Ex- 52. Rama possessing enormous strength in shoulders, killed demon Kabandha and cremated his dead body. Kabandha who was caliban due to the curse, got released from the same when he was killed by Rama and then attained the heaven. Kabandha before attaining the heaven told that "O Raghava! Shabari a virtuous ascetic has been waiting for you since a long time. Please go and see her."

Ex-59. Sugreeva had heard about the valour of Rama but, he had experienced the great might of his elder brother Vali. Obviously, he had doubt on Rama that whether, Rama could kill Vali or not.

Therefore, Sugreeva put some testimonies to test the valour and skill of Rama.

Ex- 67. Here we could see couple of birdly characters in Ramayana i.e Jataayu and Sampathi.

The two siblings are sons of Aruna and Shyeni species of birds. Sampathi is the elder, Jataayu the younger.

When Ravana was kidnaping Sitha sitting in divine flight 'Pushpak' the latter one was crying for her rescue. Meanwhile, Jataayu rushed and fell on Ravana to rescue Sitha. He put all his effort and strength while fighting with Ravana but was in vain. Giant Ravana stroked Jataayu unto death. Poor Jataayu fell on ground merely holding his breath and waiting for Rama. Rama came to the place with Lakshmana where, Jataayu was about to leave his life. Jataayu narrated the worse that happened with Sitha because of Ravana and took his last breath. Wise Rama cremated Jataayu's body and gave libation- Jala Tarpana to him.

Here, the troop of monkeys sent by King Sugreeva and headed by Angada, Jambavan and Hanuman came to the shore of Lavana Samudra the Arabian sea. Having not been able to find the whereabouts of Sitha, monkeys troop lost all the hopes and was decided to give up life. The Sampathi the elder brother of Jataayu told that Sitha is kidnaped by Ravana-The King of Lanka, and I could see with my foresight that Sitha has been kept in Ashoka garden.

Ex- 74. In this stanza figure of speech is Simile. As Rama's arrows are compared to Sun- "आदित्यसंकाशैः शरैः" – With the arrows as fierce as Sun.

Ex- 94. Here it is the Phalastuthi- benefit of Ramayana is described in three stanzas. People of all kinds can read and listen to Ramayana. If not possible to read whole Ramayana daily, could read- chant the first canto. By reading the Ramayana one purify the mind and get tranquillity in life, none the less he or she attains the better world the heaven and rejoys with his or her family members..

Scheme of Examination

1. Multiple choice questions		1x8 = 8
2. Essay type questions	(1 of 2)	1x8 = 8
3. Short notes	(2 of 4)	2x4 = 8
4. Translation and explanation of Shlokas	(4 of 6)	4x3 = 12
5. Reference to context	(2 of 4)	2x3 = 6
6. Grammar (Should be answered in Sanskrit only)		
a) Simple Sanskrit Sentence formation	(5 of 8)	5x1 = 05
b) Identifying Linga, Vibhakti & Vachana	(5 of 8)	5x1 = 05
7. Comprehension in Sanskrit		4x2 = 8